

Мульцяшныя істоты з палескіх балот

Мастачку-пастаноўшчыцу і рэжысёра Святлану КАТЛЯРОВУ (на здымку) можна палюбіць ужо адно за яе вясёлы нораў. Частуючы мяне гарбатай у сваёй майстэрні на кінастудыі “Беларусьфільм”, яна шмат жартуе — у тым ліку і пра свой нядаўні твор. Нагодай для сустрэчы з маладой аўтаркай стала набліжэнне ажно двух айчынных фестываляў, у якіх прымае ўдзел “У Палесці на балоце” — сумесная стужка Святланы і яе калег Руслана Сінкевіча, Руслана Бурмакова і Марты Герашчанка. Літаральна заўтра ў Магілёве завершыцца форум анімацыйных фільмаў “Анімаёўка”, дзе альманах саборнічае ў асноўным конкурсе з 60-цю работамі беларускіх і замежных калег. А ўжо праз тыдзень фільм можна будзе пабачыць на Мінскім міжнародным кінафестывалі “Лістапад” у рамках Нацыянальнага конкурсу.

Дар’я АМЯЛЬКОВІЧ / Фота Сяргея ЖДАНОВІЧА

Сустрэча са Святланай, якая працавала мастачкай-пастаноўшчыцай на многіх анімацыйных стужках (і сёння, напрыклад, дапамагае Алене Пяткевіч у стварэнні фільма “Магістр вольных мастацтваў” пра Францыска Скарыну), становіцца нагодай паразмаўляць не толькі пра альманах маладых аўтараў, але пра будучыню беларускай анімацыі.

Заканчэнне — на старонцы 3.

Соцыум

ТЭАТР НА МОВЕ ЖЭСТАЎ

Сёлета Беларуска дзяржаўная акадэмія мастацтваў набрала першы ў сваёй гісторыі курс акцёраў з паслабленым слыхам. Як гэта зменіць жыццё гэтых студэнтаў, піша “К”.

ст. 4 — 5

Суботнія сустрэчы

АД “ЯЦВЯГАЎ” ДА “ШЧАЎКУНКА”

Днямі народны артыст Беларусі, мастацкі кіраўнік Дзяржаўнага акадэмічнага ансамбля танца Валянцін Дудкевіч адзначыў 75-годдзе. “К” сустрэлася з харэографам.

ст. 6

Гістарыёграф

“У ТОЕ, ШТО РАБІЛІ, СВЯТА ВЕРЫЛІ”

У гэтым месяцы адна за адной выпалі даты — 75 гадоў з дня аднаўлення працы БДУ, 100 гадоў камсамолу. “К” распавядае пра асобу, якая лучыць абодва юбілеі — педагога і навукоўца Давыда Мельцара.

ст. 14

Эмацыйны код камсамола

Юбілей Камсамола ў Беларусі адзначаецца на высокім узроўні. Сярод мерапрыемстваў, прымеркаваных да 100-годдзя арганізацыі — выстава ў Нацыянальным мастацкім музеі. Яе экспазіцыя не з'яўляецца падборкай ілюстрацый да гістарычнага нарыса. Гэта эмацыйны аповед пра эпоху, якая скончылася ў 1991 годзе. Незалежна ад свайго стаўлення да яе, мінуўшчыну краіны трэба ведаць. А яшчэ лепей — разумець. У гэтым сэнсе эмацыйны код значыць болей, чым навуковы тэкст.

Пётра ВАСІЛЕЎСКИ /
Фота аўтара

Нагадаю імёны некаторых творцаў, чыя работы складаюць экспазіцыю выставы “Юнацтва камсамольскае”. Скульптары Аляксандр Фінскі (“Першы настаўнік”), Святлана Гарбунова (“Аўта-портрэт”), Леў Гумілеўскі (“Крылатая”), Аляксей Глебаў (“Элегія”, “Юнацтва”), Заір Азгур (“Камсамолка Наташа Селіханова”). Жывапісцы Міхаіл Савіцкі (“Камсамольцы”), Раіса Кудрэвіч (“Перад канцэрт”), Мікалай Селяшчук (“Дэлегат XIX з'езда ВЛКСМ актрыса Святлана Сухавей”), Уладзімір Стэльмашонак (“ВХУТЭ-МАС. 1921 год. У.І. Ленін з моладдзю”), Абрам Забораў (“Салдаты”). Як бачыце, ўсё гэта — наша класіка, творы, вядомыя па шматлікіх рэпрадукцыях. Тут жа ёсць магчымаць пабачыць арыгіналы.

Генеральны дырэктар Нацыянальнага мастацкага Уладзімір Пракапцоў лічыць, што наведванне гэтай выставы асабліва карысна студэнтам — будучым мастацтвазнаўцам. Бо тут не толькі можна адчуць подых эпохі сацыяльнага аптымізму, але і на свае вочы пабачыць стыль і канцэптэуальную эвалюцыю беларускай пластыкі і жывапісу ад кананічнага сацрэалізму праз суровы стыль да аўтарскага суб'ектывізму ўзору 1980-х. Тым больш, што частка прадстаўленых у экспазіцыі работ нячаста пакідае сховішчы музея.

Уладзімір Стэльмашонак. “ВХУТЭМАС”.

Раіса Кудрэвіч. “Перад канцэрт”.

Сёння новыя тэхналогіі і новы інструментарый фарміруюць у мастака мысленне, значна адрознае ад тых часоў, калі ў творцы былі толькі палатно, фарбы і пэндзаль. На карцінах нашых класікаў, у тым ліку і прадстаўленых на выставе, можна любавецца майстэрскім мазком, нечаканым спалучэннем колераў і фактур, экспрэсіўнай пабудовай кампазіцыі. На жаль, гэтая непасрэднасць уласцівая сёння далёка не кожнаму творцу. Часам сучасны мастак глядзіць на натуру

нібыта праз аб'екты фотаапарата, і ў выніку атрымліваецца нейкае падабенства фатаграфіі — прыгожай і халоднай.

Я засяродзіў сваю ўвагу на глыбока драматычным творы Міхаіла Савіцкага; суровай — як сам час Грамадзянскай вайны — пластыцы Аляксандра Фінскага, рэдуцыйнай інтэрпрэтацыі эвалюцыйнага авангарду Уладзіміра Стэльмашонак. А вось работу Абрама Заборава я назваў бы партрэтам Народа на фоне Радзімы. Перад роднай хатай сядзяць гаспадары. Тры мужыкі розных пакаленняў. Дзед з ордэнам Баявога Чырвонага сцяга, мужчына сталых гадоў з двума ордэнамі Славы і малады хлопеч, якраз камсамольскага ўзросту, у форме салдата Савецкай Арміі. Відаць, Дзень Перамогі святкуюць.

Гэта карціна пра павязь часоў. А ў кантэксце выставы яна як ілюстрацыя да думкі, што той самы камсамол — гэта не столькі ідэалогія, колькі чыннік жыцця грамады на пэўным этапе гісторыі. Гісторыі роду і краіны.

Прэмія работнікам культуры

На падставе пратакола пасяджэння Камісіі па прысуджэнні Прэміі Беларускага прафесійнага саюза работнікаў культуры, інфармацыі, спорту і турызму ад 24 верасня 2018 года па рашэнні Прэзідыума Цэнтральнага камітэта Беларускага прафесійнага саюза работнікаў культуры, інфармацыі, спорту і турызму ад 26 верасня 2018 № 286 прысуджана Прэмія Беларускага прафесійнага саюза работнікаў культуры, інфармацыі, спорту і турызму ў сферы культуры і мастацтва 2018 года.

У намінацыі “Літаратура, журналістыка, крытыка”:

— Установе “Рэдакцыя Зэльвенскай раённай газеты “Праца” і праграмы радыёвяшчання” (галоўны рэдактар — Робак А.А., г.п. Зэльва Гродзенскай вобласці);

у намінацыі “Тэатральнае мастацтва”:

— Цыркуновічу Віктару Леанідавічу, артысту-вакалісту, вядучаму майстру сцэны ўстановы “Заслужаны калектыў Рэспублікі Беларусь “Беларускі дзяржаўны акадэмічны музычны тэатр” (г. Мінск);

у намінацыі “Музычнае мастацтва”:

— Трацяковай Марыне Мікалаеўне, дырыжору Установы “Заслужаны калектыў Рэспублікі Беларусь “Беларускі дзяржаўны акадэмічны музычны тэатр” (г. Мінск);

у намінацыі “Жывапіс, скульптура, графіка, дызайн і дэкаратыўна-прыкладнае мастацтва”:

— Філіялу № 15 Цэнтра ганчарства в. Гарадная ДУК “Столінская раённая клубная сістэма” (дырэктар — Казачок В.А., г. Столін Брэсцкай вобласці);

у намінацыі “Народная творчасць”:

— Заслужанаму аматарскаму калектыву Рэспублікі Беларусь ансамблю народнай музыкі і песні “Палешукі” ДУК “Іванаўскі раённы Цэнтр культуры і народных традыцый” (кіраўнік — Засімовіч І.І., г. Іванава Брэсцкай вобласці);

у намінацыі “Аматарская мастацкая творчасць”:

— Народнаму драматычнаму калектыву Івацэвіцкага гарадскога Дома культуры ДУК “Івацэвіцкая раённая клубная сетка” (кіраўнік — Кулецкая В.П., г. Івацэвічы Брэсцкай вобласці);

у намінацыі “Цыркавое мастацтва”:

— Абель Таццяне Валер'еўне, мастацкаму кіраўніку Заслужанага аматарскага калектыву Рэспублікі Беларусь цырка імя Валерыя Абеля ДУК “Палац культуры “Касцюкоўка” (г. Гомель);

у намінацыі “Эстраднае мастацтва”:

— Народнаму аматарскаму калектыву Рэспублікі Беларусь — эстрадна-сімфанічнаму аркестру Nota Band пад кіраўніцтвам Ю.Амельчанка (г. Гродна).

Павязь імклівых гадоў

23 кастрычніка ў Доме прэсы адбылася прэзентацыя кнігі “У рытме імклівых гадоў. Нарысы гісторыі камсамола Беларусі”, прысвечанай 100-годдзю з дня ўтварэння ВЛКСМ. Зборнік выйшаў у свет пры фінансавай падтрымцы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ

На падставе дакументаў з дзяржаўных і асабістых архіваў на 280 старонках аўтарскі калектыў прыгадвае асноўныя моманты станаўлення і развіцця камсамола. Як раскажаў першы сакратар БРСМ Дзмітрый Варанюк, у зборніку сабраны самыя яркія эпізоды яго гісторыі:

— Гэтая кніга — яшчэ адзін падарунак маладзёжнаму руху, які ніколі

не старэе. Я ўпэўнены, што выданне будзе карыстацца попытам як у розных арганізацыях, так і ў навучальных установах Беларусі.

Як адзначалася падчас прэзентацыі, у зборніку спалучаецца навукова-папулярны тэкст і багаты ілюстрацыйны матэрыял. У дзевяці раздзелах паслядоўна раскрываецца гісторыя ўзнікнення і развіцця камсамола і маладзёжных арганізацый у суверэннай Беларусі. Сярод аўтараў — вядомыя айчыныя навукоўцы, большасць з якіх маюць досвед працы ў камсамоле і БРСМ.

Нагадаем, што мерапрыемства адбылося ў рамках камсамольскага тыдня, які праходзіць у Беларусі з 22 па 29 кастрычніка. Цэнтральнай падзеяй юбілею стане святочны канцэрт у Палацы Рэспублікі з удзелам вэтэранаў камсамольскага руху і актывістаў БРСМ.

Да “Лістапада” засталася пяць дзён

У продажы з'явіліся білеты на фільмы XXV Мінскага міжнароднага фестывалю “Лістапад”, які пачнецца ўжо ў наступную пятніцу. У праграме — больш за сотню фільмаў, якія пакажуць у конкурсных і пазаконкурсных праграмах.

Пляцоўкі фестывалю — кінатэатры “Беларусь”, “Масква”, “Мір”, “Піянер”, “Цэнтральны”, Falcon Club Бутік Ки-

но, Музей гісторыі беларускага кіно. Кошт білетаў на сеансы “Лістапада” вар'іруецца ад 2 да 15 рублёў. Самыя танныя — квіты на дзённыя сеансы, самыя дарагія — на цырымоніі адкрыцця і закрыцця, што адбудуцца, як і ў мінулыя гады, у кінатэатры “Масква”. Поўную праграму і расклад усіх паказаў на 2 — 9 лістапада можна знайсці на афіцыйным сайце фестывалю www.listapad.com.

ШТОТЫДНЕВАЯ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНАЯ, ДЛЯ ДАСГУ (КУЛЬТУРА, МАСТАЦТВА) Выдаецца з кастрычніка 1991 года.
Заснавальнік — Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь.
Рэгістрацыйнае пасведчанне № 637, выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.
Галоўны рэдактар — Ілья Васільевіч СВІРЫН; намеснік галоўнага рэдактара — Вераніка МОЛАКАВА; адказны сакратар — Юрый КАРПЕНКА; рэдактары аддзелаў: Надзея БУНЦЭВІЧ, Яўген РАГІН; аглядальнікі рэдакцыі: Дар'я АМЯЛЬКОВІЧ, Іна НАРКЕВІЧ, Настася ПАНКРАТАВА, Генадзь СІВОХІН, Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ; спецыяльны карэспандэнт: Пётр ВАСІЛЕЎСКИ, Алег КЛІМАЎ; карэспандэнт — Ганна ШАРКО; фотакарэспандэнт — Сяргей ЖДАНОВІЧ; мастацкі рэдактар — Наталля ОВАД; карэктар — Таццяна ПАШЭНКА.
Сайт: www.kimpress.by. E-mail: kultura@tut.by. Адрас рэдакцыі: 220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77, чацвёрты паверх. Тэлефоны: (017) 286 07 97, (017) 334 57 23. Тэлефон-факс: (017) 334 57 41. Рэкламны адрас: тэл. (017) 286 07 97, 334 57 41.
Выдавец — Рэдакцыя выдавецкага ўстанова “КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА”.
Дырэктар — СЛАБОДЗІЧ Ірына Аляксееўна;
першы намеснік дырэктара — КРУШЫНСКАЯ Людміла Аляксееўна.
Прыёмная: (017) 334 57 41.
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77, чацвёрты паверх. Бухгалтэрыя: (017) 334 57 35.
Аўтары допісу паведамляюць прозвішча, поўнае імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар пашпарта, дату выдачы, кім і калі выдадзены пашпарт, асабісты нумар), асноўнае месца працы, зваротны адрас. Аўтарскія рукапісы не рэцензуюцца і не вяртаюцца. Меркаванні аўтара могуць не адпавядаць пункту гледжання рэдакцыі. Аўтары нясуць адказнасць за дакладнасць матэрыялаў. *Матэрыял на правах рэкламы.
© “Культура”, 2018. Наклад 3 758. Індэксы 63875, 638752. Рознічны кошт — па дамоўленасці. Падпісана ў друку 26.10.2018 у 19.30. Замова 3676.
Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства “Выдавецтва “Беларускі Дом друку”.
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004. Пр. Незалежнасці, 79, 220013, Мінск.

Мульцяшныя істоты з палескіх балот

(Заканчэнне.
Пачатак на старонцы 1.)

— Давайце пачнём, усё ж, з “Палесся”. Як нарадзіўся гэты праект?

— Гэта стужка стала плёнам сумеснай працы з калегамі. Мы даўно планавалі штосьці такое стварыць, а тут сабраліся і прыдумалі альманах для дзяцей, які цалкам быў бы добрым. Напачатку, усярэдзіне і напрыканцы. Гэта была, дарэчы, ідэя Руслана Сінкевіча, ён стаў сэрцам нашага праекта. Кожны абраў сабе беларускую міфічную істоту і зрабіў прае сваю гісторыю, а ўсе разам склаліся ў альманах. У Руслана навела пра Цмока выканана ў пластыліне, у Рамана пра Красналюдку — у жывапіснай тэхніцы, у Марты пра Малімона — вельмі прыгожая каляровая гісторыя, а ў мяне пра Крыжаціка — маляваная анімацыя.

— Света, у вас атрымалася самая брутальныя гісторыя ў альманаха.

— Ну так. Мне хацелася зрабіць штосьці вясёлае, але пры гэтым трохі страшнае. Дакладней, каб страшнае не выглядала такім ужо і страшным. Крыжацік — гэта беларускі дух, які ахоўвае могілкі. У маёй гісторыі хтосьці прыходзіць на яго тэрыторыю і парушае спакой — крадзе чэрап. Крыжацік пераследуе гэтага “хулігана”, але потым нечакана з ім пасябруе. Не буду пакуль тлумачыць, чаму. У анімацыйнай навеле ёсць невялічкія “прывітанні” ад Міро, Пікаса — хацелася разнастаіць лінейную гісторыю такімі адсылкамі. Таксама для мяне было важна, каб глядач да канца не здолеў адгадаць, чым усё скон-

чыцца. Бо сёння часта так бывае, што ўжо на пачатку фільма разгадваеш канцоўку.

— Ваш альманах у пэўнай ступені можна назваць свежым словам у беларускай анімацыі, бо вы паспрабавалі і розныя тэхнікі, і розныя жанры. У вас вось — такая вясёлая страшлыка.

— Мы выклаліся на “поўную катушку”. Нам хацелася давесці, што анімацыя можа быць рознай. Давайце спрабаваць. Прычым, працаваць было няпроста, нам не хапала рук. Дапамагалі адзін аднаму, ладна выматаліся. Сёння, вядома, я бачу недахопы ў сваёй рабоце. Там відавочна не хапае статыкі, каб глядач паспеў з усім разабрацца. Але як спроба навела, на маю думку, адбылася. Альманах лічу свежай і цікавай з’явай у нашым кіно.

— Ці не плануеце новыя страшлыкі?

— Бачу ў гэтым жанры вялікую перспектыву. І шкада, што ў нас на студыі нічога такога не робіцца. Усё адно дзеці распавядаюць адзін аднаму падобныя гісторыі — гэта натуральна. А калі зрабіць страшнае цікавым ды нават смешным, то і дарослым тое магло б прыйсціся даспадобы. Так і назваць праект: “Страшныя казкі”.

Вось я вам раскажу пра страшны фільм, які зрабілі навучэнцы адной дзіцячай студыі. “Аднойчы чатыры ласі пайшлі гуляць і зайшлі ў цёмны-цёмны лес. Раптам пачалі згушчацца хмары, стала біць маланка, — працягваецца расповед і паказваецца адпаведнае дзеянне. — І... — напружаная паўза, кульмінацыя мульціка... — анічога асаблівага не здарылася”.

Усё, фільм скончаны, цітры. На маю думку, гэта геніяльна!

— Дасціпна, пагаджуся (смяемся). Дарэчы, кінастудыя аб’явіла конкурс на стварэнне маладзёжнага сцэнарыя поўнаметражнага анімацыйнага фільма. Як вы ставіцеся да гэтай ініцыятывы?

— З аднаго боку, станоўча, бо ў цікавых сцэнарыях мы маем патрэбу, з іншага — з пэўнай перасцярогай. Дзеля таго, каб запусціць поўнаметражную карціну, неабходны кадры. У нас жа на студыі вялікі недахоп аніматараў, мастакоў. Мае маладыя калегі Марыя Лук’янава і Руслан Сінкевіч сышлі, і я вельмі смуткую з гэтай прычыны. А “поўны метр” патрабуе моцнай і зладжанай каманды. Поўнаметражны фільм — гэта цэлая індустрыя. Адно робяць фоны, другія прыдумваюць герояў, трэція апрацоўваюць выяву ў камп’ютары. У нас відавочна недахоп многіх звёнаў.

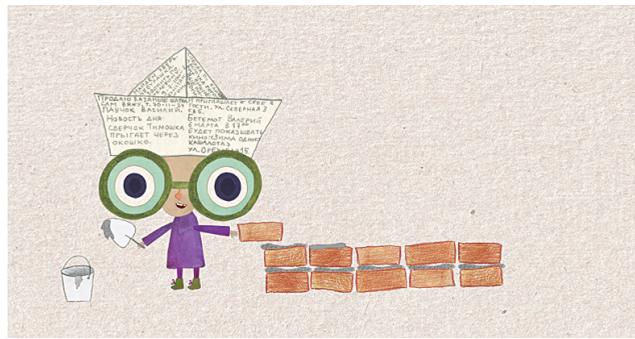
Да ўсяго, асабіста мне не хапае ў нашых стужках гумару. Але аднаму чалавеку цяжка прыдумаць усё жарты. Дзе нам знайсці і тых “хахмачоў”, якія б парупіліся пра гэтую важную якасць сцэнарыя? Усё няпроста. Магу ўзгадаць нашумелы поўны метр “Песня мора” — ён рабіўся каля васьмі гадоў.

— Света, а чаму сыходзяць некаторыя аніматары маладога пакалення?

— На кінастудыі вельмі малыя заробкі. А трэба ж карміць сям’ю, аплачваць арэнду кватэры. Тым больш, праца аніматара — вельмі энергазатратная. Часам па 12 гадзін працуеш, прыхо-

Кадр з фільма “Крыжацік” Святланы Катляровай і яе работы ў якасці мастака на стужках калег.

дзіш дадому пераначаваць, людзі проста выгараюць. Члены каманды, якая працуе над фільмам, бачаць адзін аднаго куды больш часу, чым уласную сям’ю. Вядома, гэта і псіхалагічная нагрузка. А аддача... Яна амаль не адчуваецца. Фестывалі — не панacea.

— Так, магу з вамі па-

■ Дарэчы

Спаборніцаць у Нацыянальным конкурсе “Лістапада” будуць пяць анімацыйных стужак. Сярод іх вышэйзгаданы альманах маладых аўтараў “У Палессі на балоце”, беларускамоўная стужка Наталі Дарвінай-Пяткевіч “Лагодны воўк”, новая работа Марыны Карпавай “Гультайка Васіліса”, фільмы знаных рэжысёраў — “Азбука небяспек” Таццяны Кубліцкай і “Ваўчышка” Ігара Воўчэка.

Страта “Ён не іграў — ён выказваўся”

Усяго дзень да свайго 74-годдзя не дажыў народны артыст РСФСР Мікалай Карачанцаў. У пятніцу, 26 кастрычніка, цяжкая хвароба забрала легендарнага акцёра, чые працы на сцэне Ленкома сталіся ведай ў гісторыі савецкага тэатра, а кінаобразы ўзрушылі не адно пакаленне глядачоў.

Настасся ПАНКРАТАВА

ка была знята ў 1983 годзе на кінастудыі “Беларусьфільм” Ігарам Дабралюбавым па сцэнарыі Аляксея Дударова.

Для беларусаў Мікалай Пятровіч блізка перш за ўсё праз ролю Васкы Ходаса ў “Белых Росах”. Культываю для нас стуж-

ка была знята ў 1983 годзе на кінастудыі “Беларусьфільм” Ігарам Дабралюбавым па сцэнарыі Аляксея Дударова. — Сёння мяне не пакідае сумная думка: як мала засталася людзей з той шыкоўнай каманды, з якой мы працавалі

на здымках “Белых Росаў”, — смуткуе Аляксей Ануфрыевіч. — Ужо няма рэжысёра Ігара Дабралюбава, Усевалада Санаева — выканаўцы ролі Фядоса Ходаса, Барыса Новікава, які граў Цімафея, Юрыя Кухаронка, увасобіўшага Скварцова. На пачатку года пакінуў нас народны артыст БССР Генадзь Гарбук. І вось час прыбраў Карачанцава... Тады мы не перасякаліся на кінапляцоўцы, а сустрэліся ўжо пры агучцы. Усё, што было напісана ў сцэнарыі, ён сыграў. І не проста сыграў, але яшчэ і дапоўніў духоўна. Я шчаслівы, што меў магчымасць быць знаёмым з такім чалавекам.

Так, Мікалай быў геніяльным акцёрам, знакамітасцю, але я цаніў яго найперш за

чалавечыя якасці. У яго была надзвычай багатая душа. Просты, шчыры, адкрыты, чулівы... Умеў падабраць трапнае слаўцо, любіў распавядаць анекдоты. Яму было ўласціва ўсё тое, што і звычайным людзям. Я ведаў яго ў побыце: дома Карачанцаў мала чым адрозніваўся ад таго, кім ён з’яўляўся перад намі на кінаэкране ці на сцэне (а я, між іншым, паглядзеў ня мала яго тэатральных работ). Справа ў тым, што Мікалай на пляцоўцы не іграў — ён выказваўся.

Я быў агаломшаны навіно пра смерць вялікага акцёра. Але трэба ўцерці нашыя слёзы і падзячыць Богу за тое, што ён падарыў мільёнам людзей такога творцу.

гадзіцца, што з беларускай анімацыяй па-ранейшаму знаёмы нямногія. Фестывалі — сярод тых нешматлікіх пляцовак, дзе яе можна пабачыць.

— У паветры даўно ўжо лунае ідэя стварэння адпаведнага тэлеканала. Тыя ж вядомыя замежныя каналы анімацыі, якія ёсць у пакетах мініскай кабельнай апэратараў, карыстаюцца вялікай папулярнасцю. Мой пляменнік прыезджае — і адразу ўключае адзін з іх. Чаму нельга запусціць аналагічны беларускі канал? Тым больш, мастацкі ўзровень нашай анімацыі ацэньваецца прафесіяналамі высока. Ды і за дзесяцігоддзі існавання студыі набіралася вялікая калекцыя айчынных фільмаў. Мяркую, што канал знайшлося б чым напаўняць: савецкая анімацыя, аўтарскія работы нашых вядомых рэжысёраў, дзіцячыя серыялы, якія ўжо ёсць. Пры такім раскладзе аніматары атрымалі б стабільны выхад да аўдыторыі, адчуванне сваёй запатрабаванасці. А так працуеш, працуеш — і нават не ведаеш, ці ўбачыць хто твой фільм.

— Я цалкам пагаджуся з ідэяй стварэння канала. Але, напэўна, гэта яшчэ не ўсё, што дапаможа прыцягнуць тыя ж маладыя кадры на кінастудыю?

— Вядома, не ўсё. На паверхні — патрэба ў прыстойных заробках, тэхнічным абсталяванні, магчымасці развівацца. А ў глыбіні... Нам не хапае той сілы, якая б аб’яднала ўсіх: і сталае пакаленне, і маладое. Я вучуся ў кожнага, з кім працую на студыі, усім ўдзячная. Але мне не хапае адчування адной сям’і.

К

К

Тэрмін “інклюзія” шчыльна ўвайшоў у наш лексікон, таму ідэі пра роўнае стаўленне да ўсіх грамадзян, у тым ліку да людзей, якія маюць фізічныя або псіхічныя асаблівасці, не падаюцца нечым новым. Вось толькі стварэнне сапраўды безбар’ернага асяроддзя не зводзіцца адно да паўсюднага ўзвядзення пандусаў. Паспрабуйце перанесці звычайнае для моладзі памкненне вучыцца ва ўніверсітэце на юнакоў і дзяўчат з інваліднасцю. Ці ёсць у іх такая магчымасць?

У некаторых яна ўжо з’явілася. Сёлета Беларускае дзяржаўнае акадэмія мастацтваў набрала першы ў сваёй гісторыі курс акцёраў з паслабленым слыхам. Ажыятаж на ўступных экзаменах быў ашаламляльным: на сем месяцаў падалі больш за сотню заяў!

Настасся ПАНКРАТАВА / Фота Ганны ШАРКО

ПАРОГІ РЕАЛЬНЫЯ І САЦЫЯЛЬНЫЯ

У 1990-х такія памкненні маглі выклікаць хіба ўсмішку. Якое навучанне ў ВНУ, калі нават школьная адукацыя была жорстка падзелена? Дзяцей з асаблівасцямі развіцця ў большасці выпадкаў накіроўвалі ў спецыяльныя навучальныя ўстановы інтэрнатнага тыпу. За два дзесяцігоддзі сітуацыя ў Беларусі зрушылася з мёртвай кропкі, з’явілася нарматыўна-прававая база, якая замацавала права на роўны доступ да адукацыйнага працэсу для ўсіх грамадзян — незалежна ад наяўнасці складанага дыягназу.

Аднак яшчэ тры гады таму спецыялісты працягвалі падымаць трывогу: паводле статыстычных звестак, больш за палову дзяцей-інвалідаў вучыліся ў тых самых спецыялізаваных установах. Каб зразумець узровень праблемы, трэба ўсяго толькі паглядзець на практыку заходнееўрапейскіх краін. Тамтэйшыя малыя з аналагічнымі дыягназамі не пакідаюць бацькоўскага дома і навучаюцца ў звычайных школах. У інтэрнаты пераязджаюць толькі ў выпадку надзвычай цяжкіх парушэнняў, якія з’яўляюцца ў трох — чатырох працэнтаў такіх дзяцей. UNESCO і многія іншыя міжнародныя арганізацыі прасоюць уважлівае інклюзіўнае падыход як прыярытэтны для развіцця нацыянальных сістэм адукацыі. Яны імкнуцца запэўніць: ад гэтага выйграюць не толькі выключаныя раней з соцыуму людзі, але і тыя, хто і не падраваў пра існаванне побач зусім іншага свету.

Сёння ў многіх школах краіны можна сустрэць інтэграваныя класы, калі паруч вучацца звычайныя дзеці і іх аднагодкі з асаблівасцямі развіцця. Сістэма адукацыі імкнецца забяспечыць безбар’ернае асяроддзе ва ўсіх без выключэння ўстановах адукацыі. Праўда, у жыцці пакуль яшчэ не ўсё так прыгожа. Возьмем банальныя парогі, якіх няма ў школах і на падыходах да іх: праз непрыкметную звычайным навучэнцам перашкоду не перабярэцца школьнік з ДЦП ці калясачнік.

І ўсё ж відавочныя змяненні ў стаўленні да людзей з інваліднасцю дазволілі выйсці на новы ўзровень разумення праблемы. Стала відавочна: магчымасць такіх людзей мець якасную адукацыю і сацыяльную інтэграцыю спрыяе развіццю грамадства. У 2015 годзе Беларусь падпісала Канвенцыю па правах інвалідаў. У тым жа годзе з’явілася

Заняткі па майстэрству акцёра ў першакурснікаў Яўгена Валабоева.

Тэатр на мове жэстаў

У Акадэміі мастацтваў з’явіліся асаблівыя студэнты

Канцэпцыя развіцця інклюзіўнай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь. Гэтыя юрыдычныя дасягненні дапамаглі паўплываць на ўсю сістэму: пашырыліся не толькі магчымасці для школьнікаў, але і адчыніліся дзверы ў мару для тых, хто не мог раней нават уявіць сябе студэнтам.

ВНУ перасталі глядзець на абітурыентаў-інвалідаў з недаверам. Нават пачалі карэктываваць свае вучэбныя планы з улікам магчымасцей новых студэнтаў. Прыемна зазначыць, што ў авангардзе гэтых змяненняў рушыць Акадэмія мастацтваў.

НЕ ЧУЦЬ, АЛЕ АДЧУВАЦЬ

На ўступныя іспыты ў БДАМ прыехалі абітурыенты з праблемамі слыху з розных куткоў Беларусі. У выніку на першым курсе побач з чатырма мінчанамі навучаюцца юнакі з Оршы, Віцебска і вёскі на Магілёўшчыне. Майстрам курса стаў дырэктар Рэспубліканскага Палаца культуры імя Мікалая Шарко Беларускага таварыства глухіх, рэжысёр Яўген Валабоеў — менавіта ён прыйшоў тры гады таму ў БДАМ з ідэяй інклюзіўнага навучання.

— Шчыра кажучы, перажываў, што прыйдзецца прыкласці неймаверныя намаганні, каб прабіць сваю ідэю, аднак дэкан тэатральнага факультэта Уладзімір Мішчанчук адразу ёй загарэўся. Ён убачыў тут разумнае зерне для развіцця грамадства ў цэлым і падтрымку для сама-

вызначэння для гэтых людзей, — успамінае спадар Яўген. — Я шчыра ўдзячны Акадэміі мастацтваў, міністэрствам культуры, адукацыі, фінансаў і ўсім тым людзям ды ўстановам, якія мелі дачыненне да адкрыцця курсу глухіх акцёраў.

Падзеі папярэднічала некалькі гадоў распрацоўкі адукацыйнай праграмы. Яўген Аляксеевіч даследаваў вучэбныя планы па акцёрскім майстэрстве, жэставай мове, вакалу аналагічных курсаў у Маскве і Кіеве, перанёс тэму ідэі на нашу глебу, скарэктаваўшы іх адпаведна з тутэйшай рэчаіснасцю, дадаў апрабаванае на асабістыя практыцы.

А досвед у яго сапраўды багаты: за плячыма рэжысёра праца з тэатральнымі і эстраднымі калектывамі свайго Палаца культуры, пастаноўка мюзіклаў “Снежная каралева”, “Юнона і Авось”, “Рамза і Джульета” на жэставай мове. Квіткі на іх куплялі не толькі глухія людзі, але і “звычайныя” глядачы. І выходзілі пасля спектакля моцна ўражаныя.

У айчынным сістэме адукацыі да гэтага часу не існавала метадалогіі работы з глухімі, таму Акадэміі мастацтваў сапраўды пашчасціла на сустрэчу са спецыялістам, які дакладна ведае пра псіхалогію людзей з зусім іншым жыццёвым досведам.

— Глухая жанчына не можа пачуць першых слоў свайго дзіцяці — адпаведна, нават не здагадваецца пра эмоцыі, звязаныя з гэтай падзеяй. У гэтых людзей

выпадае цэлы пласт культурных кодаў, якія астатнія ўспрымаюць як належнае, — дзеліцца сваімі назіраннямі суразмоўца. — Усе, хто мае складаныя інвалідныя групы, — канкрэтыкі, надзвычайныя практыкі. Ім складана ўспрымаць абстрактныя рэчы, варыятыўнасць адной і той жа падзеі. Прыкладам, стоячы ў запарку перад клеткай з лісой, адзін з маіх вучняў даказаў, што гэта зусім іншы звер — бо па апісанні ў літаратуры лісой можа быць толькі жывёліна з вялікім пухнатым хвостом. Таму педагогу трэба вельмі моцна папрацаваць над сабой, каб наладзіць даносіць свае ідэі да такой прагматычнай аўдыторыі. А яшчэ мы ў жыцці вельмі часта гуляем з інтанацыяй, у залежнасці ад яе змяняючы значэнне слова. А якую інтанацыю ты перададзі глухому? Ён успрымае напрамку, не адчуваючы падтэкстаў. Схаванае паміж радкамі неабходна тлумачыць наўпрост.

З-за гэтай прычыны ў адукацыйныя планы спадар Яўген закладае не столькі вывучэнне сістэмы Станіслаўскага, колькі мадэлі тэатральнага існавання паводле Брэхта, Мейерхольда, Міхаіла Чэхава.

— Сама псіхалогія глухіх людзей больш схільная да дзеяння, чым да слова, — працягвае рэжысёр. — Я магу сказаць, напрыклад, “я на цябе злуюся” — яны ж могуць гэта толькі паказаць! А далей ужо ідзе праца педагога: адвучыць ка-

піраваць, навучыць не столькі дэманстраваць, колькі перабываць у дзеянні.

ЛЕКЦЫІ З СУРДАПЕРАКЛАДАМ

Пад новую сістэму трэба не толькі перабудоўваць праграму творчых дысцыплін, але і ў іншым ключы падаваць тэарэтычны блок. Бо тут ізноў неабходна сысходзіць са спецыфікі камунікацыі з нестандартнай аўдыторыяй. Выкладчыкам для новых студэнтаў Акадэмія мастацтваў запрасіла магістра мастацтвазнаўства Дзмітрыя Ермаловіча-Дашчынскага, які ў свой час чатыры гады аддаў працы ў Палацы культуры імя Мікалая Шарко.

Спадар Дзмітрый валодае асноўнымі жэстамі і хоць не зусім задаволены ўзроўнем сваёй жэставай мовы, аднак лічыць за лепшае весці семінары па гісторыі замежнага тэатра самастойна. На лекцыі запрашае сурдаперакладчыка Ларысу Рабашчук.

— Яна мае вялікі вопыт менавіта ў сцэнічнай жэставай мове і лічыцца ў гэтым кірунку найлепшым спецыялістам у нашай краіне, — падкрэслівае выкладчык кафедры тэорыі і гісторыі мастацтваў. — Гэтая мова, хоць і мае некалькі тысяч жэстаў, бедная ў параўнанні з рускай або беларускай. І ўсё ж спадарыня Ларыса ўмее перадаць на ёй мастацкія тэрміны, растлумачыць вобразныя паняцці. Яна вучыць студэнтаў жэстам, якія

могучь стварыць вобраз, зразу-мелы любому глядачу.

Хачу падкрэсліць, што для асаблівых студэнтаў тэатр не з’яўляецца нейкай невядомай планетай. Яшчэ з 1920-х гадоў існуюць праграмы па рэабілітацыі тэатральнымі сродкамі. Пры Беларускам таварыстве глухіх, якое налета адзначыць 90-годдзе, дзейнічае нямала народных аматарскіх тэатральных калектываў. Не дзіва, што ў будучых актёраў яшчэ да прыходу ў БДАМ быў немалы досвед сцэнічнай працы. Канешне, у абітурыентаў з рэгіёнаў яго меней — што звязана з узроўнем рэабілітацыі на месцах. Аднак спадар Дзмітрый тут жа прыводзіць у прыклад першакурсніка Леаніда Гарадзецкага, які прыехаў у сталіцу з Віцебска. Ён — вядомы выканаўца жэставых песень. А жэставая песня — гэта заўсёды маленькі спектакль.

— Маім студэнтам бракуе аднаго: нагляджаннасці. На жаль, яны былі практычна выключаны з тэатральнага працэсу, бо, усё ж, існуе каласальны стэрэатып: маўляў, спектаклі — гэта не для глухіх, вам туды не трэба, — засмучаецца Ермаловіч-Дашчынскі. — Каб навярстаць тое, што было прапушчана, вяду студэнтаў у тэатр. На днях наведалі “Пансіён “Belvedere” у Беларускам дзяржаўным тэатры лялек. Для будучых актёраў гэта было наймацнейшае ўражанне! Яны расшыфравалі ўсё, што заклаў туды рэжысёр! Спектакль аказаўся даступным для людзей, якія не чуюць — і гэта шыкоўная перамога італьянскага па-

як твая аўдыторыя ўспрымае інфармацыю.

— Гэтыя студэнты — моцныя візуалы, таму я ствараю медыяпрэзентацыі, праводжу аналогіі з вядомымі карцінамі і кінастужкамі. Напрыклад, калі мы праходзілі эліністычны перыяд у гісторыі Старажытнай Грэцыі, успаміналі фільм “Клеопатра” з Элізабэт Тэйлар. Гэта дапамагае студэнтам выбудоўваць асацыятыўныя шэрагі, — тлумачыць суразмоўца. — Штосьці мы робім пісьмова — і гэта таксама важна, бо я хачу, каб яны навучыліся аналізаваць спектакль, фармуляраваць сваё выказванне пра яго. І на жэставай мове, павышаючы тым самым культуру камунікацыі, і эпістэлярына, бо з гэтым у людзей, якія не чуюць, таксама праблема. Што для іх коска, калі яны ніколі не чулі паўз? Што для іх пыталынік, калі яны не чулі інтанацыю? Там і ўсплывае звязаная з асаблівасцямі іх развіцця праблема — стварыць цэласнае пісьмовае выказванне.

ВУЧОБА, ДЫПЛОМ. А ДАЛЕЙ?

Інклюзіўная адукацыя сведчыць пра пераход пры разглядзе інваліднасці ад медыцынскай да сацыяльнай мадэлі. Курс, што пакуль успрымаецца як дзіва, насамрэч падараваў цуд многім людзям. Па-першае, самім студэнтам з павышанымі запатрабаваннямі. Напрыклад, Вікторыя Цяслоўская з самага дзіцінства марыла стаць актрысай. Яна не раз выходзіла на школьную сцэ-

мастатваў (музычнае, выяўленчае, аўдыявізуальнае, тэатральнае, харэаграфічнае і цыркавое, а таксама літаратура і жэставая песня). Расіяне чакаюць на інклюзіўнай алімпіядзе пад дзве тысячы ўдзельнікаў, якія прадставяць 16 краін. Студэнты Валабоева павязуць на конкурс жэставую песню і ўрыўкі са спектакля пра Эдыт Піяф, да рэпетыцый якога яны прыступілі амаль з першых заняткаў. Спадара Яўгена арганізатары таксама запрасілі даць майстар-клас па падрыхтоўцы глухога актёра.

Як бачым, чатыры гады навучання абяцаюць студэнтам творчае віраванне. Але што будзе пасля таго, як гэтая моладзь атрымае свае дыпламы? Інклюзія на гэтым спыніцца? Як распавёў мне спадар Валабоеў, у Маскве і Кіеве існуе тэатр мімікі і жэста. У Беларусі дзейнічаюць хіба аматарскія тэатральныя аб’яднанні, а прафесійнай трупы няма.

— Глухата — гэта вельмі сур’ёзная інваліднасць. Яна пазбаўляе чалавека важных крыніц інфармацыі, — распавядае майстар курса. — Нельга не заўважыць, як шмат у Беларусі людзей з праблемамі са слыхам. Толькі ў таварыстве глухіх налічваецца каля дзесяці тысяч членаў. Мы часта гаворым, што тэатр нясе інфармацыйную функцыю. У глядзельнай зале глухі глядач зможа даведацца, як выбудоўваюцца адносіны паміж людзьмі, бацькамі і дзецьмі, як выходзіць моладзь. Я спадзяюся, што хутка на карце горада з’явіцца новы тэатральны адрас, які дапаможа запоўніць гэты культурны і сацыяльны прагал. Ужо вядуцца перамовы пра тое, каб праз чатыры гады на базе Беларускага таварыства глухіх у Палацы культуры імя Мікалая Шарко з’явіўся дзяржаўны тэатр.

Валабоеў плануе аб’яднаць у калектыве актёраў з інваліднасцю і звычайных артыстаў, каб спектаклі новага тэатра былі даступныя шырокай аўдыторыі. У такой сумеснай працы ён бачыць больш магчымасцей як для развіцця прафесійных здольнасцей дыпламаваных спецыялістаў, так і для наладжвання паразумення з глядачамі, сярод якіх будзе нямала тых, хто ў паўсядзённым жыцці не сутыкаецца з інвалідамі.

У гэты тэатр і павінны прыйсці выпускнікі першага спецыялізаванага курса Акадэміі мастацтваў. Пакуль жа ўжо адным сваім з’яўленнем у сценах ВДУ глухія актёры зрабілі сапраўдны пераворот у поглядах многіх людзей.

— Вы сабе не ўяўляеце, якая пагалоска пайшла па краіне сярод аб’яднанняў людзей з рознымі інваліднасцямі! — значае Яўген Аляксеевіч. — У невідучых, калясачнікаў, людзей з ДЦП быццам крылы за спінай выраслі. Яны мне гавораць: “Дык гэта, аказваецца, магчыма? Калі глухія дасягнулі, дабіліся, значыцца і нам можна ісці па вышэйшую адукацыю!”

Першы крок Акадэміі мастацтваў можа стаць сапраўды паваротным для лёсаў тысячаў беларусаў, чый шлях у ВДУ раней намёртва быў перакрыты медыцынскім пасведчаннем аб інваліднасці.

станоўшчыка і нашага тэатра лялек.

Да кожнага занятку Дзмітрый з масіву матэрыялу выбірае самае галоўнае, складае максімальна зразумелыя тлумачэнні тэрмінаў, шукае паралелі з сучаснасцю — тымі рэчамі, якія дакладна знаёмы гэтай моладзі.

— Гісторыя тэатра — прадмет, які знаходзіцца на памежжы многіх дысцыплін, — дадае ён. — Каб зразумець кантэкст, неабходна закрануць у цэлым культуру той эпохі, якая вывучаецца, успомніць пра гістарычныя працэсы таго часу, прывесці ў прыклад літаратуру. У ідэале гэты базіс мае быць закладзены яшчэ ў школе. Аднак стан сучаснай гуманітарнай адукацыі ў цэлым вельмі неадназначны, дык што тут казаць пра спецыялізаваныя школы, дзе элементарна не хапае выкладчыкаў з веданнем жэставай мовы? Даводзіцца запаўняць прагалы ў агульнаадукацыйных ведах.

Самым галоўным для выкладчыка ва ўмовах інклюзіўнай адукацыі спадар Дзмітрый лічыць здольнасць улавіць,

ну ў роднай Оршы, наведвала і тамтэйшы невялічкі клуб для глухіх, пакуль той не зачынілі. Вестка пра набор у БДАМ была для яе доўгачаканай. Трэба бачыць, як свецяцца яе вочы, калі дзіўчына распавядае пра заняткі па актёрскім майстэрстве! Яна не хавае складанасці, з якімі сутыкаецца пры вывучэнні тэарэтычных прадметаў, але тут жа мяняе тэму і пачынае дзіліцца радаснымі адкрыццямі, распавядаючы пра новых сяброў, якіх за два месяцы жыцця ў студэнцкім інтэрнаце з’явілася багата.

— Звычайныя студэнты адразу прапаноўваюць нам сяброўства, імкнучыся даведацца пра жэставую мову, — праз сурдаперакладчыка распавяла мне Вікторыя. — За месяц некалькі чалавек вывучылі алфавіт і спрабуюць са мной размаўляць на ім — яны проста цудоўныя!

Праз месяц першакурснікі паедуць у Іжэўск на Другія Міжнародныя Парадэльфійскія гульні. Творчыя спаборніцтвы для людзей з інваліднасцю адбудуцца ў 29 намінацыях у васьмі відах

Сюррэалізм на пальцах

Першы ў краіне відэагід з сурдаперакладам прэзентуюць 30 кастрычніка ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь. “К” распавядае, хто, як і калі можа ім скарыстацца.

Вераніка МОЛАКАВА / Фота Сяргея ЖДАНОВІЧА

Андрэй Ігнаценка (справа) — адзін з мастакоў, які прымаў удзел у стварэнні відэагіда — праводзіць тэст-драйв планшэта разам з будучымі вэб-дызайнерамі Аляксандрай Карніенка і Антонам Шашурам.

З наступнага тыдня лубы чалавек, які мае праблемы са слыхам, можа прыйсці ў музей, узяць бясплатны білет і атрымаць на касе планшэт, куды запісаны 15 відэафрагментаў. Іх нумары адпавядаюць лічбам пад некаторымі карцінамі і скульптурамі, пазначанымі спецыяльным сімвалам. У якім заўгодна парадку можна спыняцца каля гэтых экспанатаў, каб даведацца пра іх больш — адкрыць пэўны ролик на планшэце і ўбачыць на экране экскурсавода, які на мове жэстаў расказвае пра нейкі твор мастацтва. Бягучым радком таксама ідуць субцітры з тэкставай расшыфравкай сурдаперакладу. Кожнае відэа доўжыцца каля чатырох хвілін.

Пакуль гэтая адмысловая экскурсія падрыхтавана для 15 экспанатаў. Сярод іх — “Партызанская мадонна” Міхаіла Савіцкага, “Сёння свята” Георгія Скрыпнічэнкі, партрэт Міхаіла Казіміра Агінскага аўтарства Ганны Разіны Лішчэўскай, “Мой горад старажытны, малады” Мая Даньцяга, “Давер Аляксандра Македонскага да ўрача Філіпа” Генрыхы Семірадскага, палотны Івана Шышкіна, Васіля Пукірава, Валянціна Волкава, а таксама японскае кімана і Царская брама XVII.

Праца над відэагідам вялася з красавіка 2017 года Нацыянальным мастацкім музеем сумесна з Інстытутам інклюзіўнай адукацыі Беларускага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка. Сурдаперакладчыкі і мастацтвазнаўцы шчыравалі над апісаннем твораў, у адборы якіх і здымак роликаў з іх апісаннем прымалі ўдзел розныя людзі. У тым ліку — маладыя мастакі Андрэй Ігнаценка,

Марыянна Чэжелёва, Аляксандр Пакаціла, колішнія выпускнікі мінскай школы для дзяцей з парушэннямі слыху № 14.

Спачатку ўдзельнікі прайшліся па музейных залах і выбралі каля паўсотні твораў, але з першага разу такую колькасць экспанатаў апісаць падавалася немагчымым. Не было ні людзей, якія маглі б падзяліцца вопытам падобнай працы ці штосьці параіць, ні

слоўніка мастацкіх тэрмінаў на мове жэстаў — яго, фактычна, складалі непасрэдна падчас працы над відэагідам. Тое, што ён зроблены сваімі рукамі — у дадзеным выпадку не метафара. Ролікі запісвалі так, каб перадусім бачныя былі менавіта рукі і дакладнасць жэстаў, з дапамогай якіх усё ж такі можна патлумачыць — літаральна на пальцах — што такое, скажам, сюррэалізм.

— Для глухіх важна і відовішчынасць карціны, і гісторыя яе паходжання, і ўяўленне працэсу стварэння, і разуменне сэнсу, закладзенага мастаком, — патлумачыла выкладчык кафедры сурдапедагогікі Інстытута інклюзіўнай адукацыі Ірына Русаковіч. — Хто, што і чаму — такі мусіць быць лагічны ланцужок у апісанні працы. Каб выбудоўваць яго, спачатку тэксты чыталі мы разам з выкладчыкамі Інстытута інклюзіўнай адукацыі, якія спецыялізуецца па метадычым навучанню чытанню глухіх. Бо лубы літаратурны тэкст адаптуецца да сурдаперакладу. Спачатку выбіраецца найбольш істотная інфармацыя, прыбіраюцца ўсе мудрагелістыя фразы, якія маюць падвойны сэнс. Жэставы пераклад падмацоўваецца субцітрамі, каб тэкставую інфармацыю можна было параўнаць з візуальным шэрагам. Але не ўсім глухім лёгка іх чытаць — мовы гукаў і жэстаў абсалютна розныя па структуры.

Дзякуючы супрацоўніцтву з музеем, у маладых жывапісцаў з праблемамі слыху з’явілася магчымасць не толькі далучыцца да дыялогу пра мастацтва на сваёй мове, але яшчэ і арганізаваць выставу ўласных твораў. Яна таксама адкрыецца 30 кастрычніка.

Днямі народны артыст Беларусі, мастацкі кіраўнік Дзяржаўнага акадэмічнага ансамбля танца Валянцін ДУДКЕВІЧ справіў 75-годдзе. Юбілейную вечарыну “Што я люблю, у што я веру...” убачылі не толькі глядачы Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага музычнага тэатра, на сцэне якога прайшоў канцэрт, але і шматтысячная тэлеаўдыторыя.

Надзея БУНЦЭВІЧ /
Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

— Пэўна, праграма невыпадкова пачыналася вялікім гістарычным блокам? “Крывічы”, “Люцічы”, “Яцвягі” — і далей да XIX стагоддзя, пададзенага праз “Паланэз” паводле аднайменнага музычнага твора Міхала Клеафаса Агінскага.

— Першыя тры нумары (а ў свой час была зроблена таксама “Дайнова”) — гэта штосьці накшталт гістарычнай рэканструкцыі, выяўленне ў харэаграфіі маіх пошукаў нашых нацыянальных беларускіх каранёў. Гэта тое, “што я люблю”. Апошнім часам пра генезіс нацыі шмат гаворыцца, але глыбей за Вялікае княства Літоўскае мы ў мастацтве чамусьці не рушылі. Часцей спыняемся нават на перыядзе Рэчы Паспалітай.

Слухаю Валянціна Уладзіміравіча, а перад вачыма паўстаюць самі кампазіцыі. “Крывічы”, зробленыя крыху раней за іншыя, і таму, на мой погляд, больш традыцыйныя, сімвалізуюць карагод і скокі ля вогнішча. А вось “Люцічы” — гэта засваенне новай мастацкай прасторы. Не проста канцэртны нумар, а міні-спектакль на мяжы танца з пластычным тэатрам, абрадавымі дзеяннямі, шаманствам, пантамімай, гімнастыкай, цыркавым мастацтвам, з відавочнай адсылкай да “Вітурвіянскага чалавека” Леанарда да Вінчы. Прыныцтова змянілася там і гукавая аснова: не звычайная танцавальная музыка, стылізаваная пад даўніну ці нават заснаваная на цытатах, а сумесь сціслых тэм-заклічак з тэатральнымі шумамі, электронікай. Гэткі саўндтрэк, годны фэнтэзі!

Ну а прэм’ера “Яцвягі” — бы новы, цалкам пераасэнсаваны, лірычны рамантызаваны міні-балет “Вясна свяціцкая”. Так беларускі народны танцавальны жанр не паказвалі. У мяне ўзніклі хіба нейкія асацыяцыі са спробай знакамітай даследчыцы Юліі Чурко адлюстраваць беларускія легенды і паданні ў балете “Козаварот”, які ішоў у нашым Вялікім тэатры ў канцы 1990-х.

— Рыхтуючы танцавальныя нумары, звязаныя з даўняй, звяртаюся да на-

Ад “Яцвягаў” да “Шчаўкунка”

вуковай літаратуры, прысвечанай гэтай эпосе. Цікавыя разважанні знайшоў у занага расійскага гісторыка XIX стагоддзя Васіля Ключэўскага. Паводле гэтых даследаванняў, генетыка велікаросаў у большасці фінская. А ў нас — балцкая лінія, хача і славянізаваная. Гэта пацвердзіла мае ўласныя назіранні, што ўзніклі падчас знаёмства з танцавальнай культурай іншых краін. Зірніце танальнасць прыроды, геаграфічнага асяроддзя. Пераязджаеш мяжу з Польшчай ці Літвой — усё тое ж самае: тыя ж лясы, палі, рэкі, азёры. Тыя ж, што вельмі важна, прыродныя фарбы, якія фарміруюць колераўспрыняцце, уздзейнічаюць на нацыянальныя строі. Прырода ўплывае і на менталітэт, нацыянальны характар — павольны, памяркоўны. Параўнайце з той жа Украінай, якой уласціва куды большая яркасць, ярэстасць колераў. Тыя ж чырвоныя шаравары і гапак — гэта ж сармацкая культура! А ў нас усё быццам намалывана пастэллю.

— Такія ж думкі вы выказвалі на ўласным сайце, дзе ёсць ваш блог з надзвычай цікавымі эсэ, прычым на розных тэмах, не толькі ўласна танцавальнай. Можна, гэта накіды да будучай кнігі?

— Напісаць кнігу не праблема: рука ў мяне лёгкая. Ды хто тое будзе чытаць? Я вось у дзяцінстве шмат чытаў: і па праграме, і па-за ёю. Цяпер разумею: многае з таго было марнаваннем часу. А некаторыя “пісьменнікі” маглі б увогуле нічога не ствараць, каб не засмечваць культурна-інфармацыйную прастору.

Блог — гэта магчымаць выказаць свой пункт гледжання на тыя надзённыя праблемы, што мяне хвалююць. Гэта і заробкі артыстаў, і архітэктура Мінска, якую псуюць некаторыя новыя аб’екты. Не задавальняе мяне і выгляд многіх новых храмаў. Ці заўсёды яны выкананы ў нашых нацыянальных традыцыях, якія былі запачаткаваныя яшчэ да часоў татара-мангольскага нашэсця. У той жа Польшчы сярод новых праваслаўных цэркваў ёсць вельмі адметныя! А наш навадзел, на жаль, часцей за ўсё не ўяўляе асаблівай мастацкай каштоўнасці.

Я ж гісторык мастацтва па адукацыі! Таму і дзялюся сваімі думкамі на гэты конт. І вельмі здзіўлены, што іншых гэта быццам не хвалюе. Нават самі архітэктары, якіх, паводле самой прафесіі, павінны закранаць пытанні нашай гармоніі з

навакольным асяроддзем, штосьці не выказваюцца.

Такім чынам, блог я пішу не для кнігі — для сябе самога. Рады, што гэта магу і ўмею. Як і з вершамі: напісаў каля двух дзясяткаў, зразумеў, што магу. І што не буду прысвячаць гэтаму ўсё сваё жыццё, як тое неабходна для паэта. Але пісьменнікам крыху зайздросчу. Бо

шы заробак. У наш меркантильны час зразумець гэта цяжка, але грошы ніколі не былі для мяне галоўнымі. Больш важнай матывацыяй з’яўлялася іншае: наколькі цікава мне тое, што я буду рабіць. Я ўвогуле люблю, калі мяне да чагосьці прымушаюць абставіны: тады канцэнтруешся ў сваіх думках і дзеяннях.

Рабіць асобныя канцэртныя нумары і нават цэлыя тэматычныя праграмы ў Ансамблі танца мне ўжо не тое каб надта цікава. Я адкрыў кірункі, у якіх мы павінны рухацца, у мяне ёсць паслядоўнікі, якія будуць гэта ажыццяўляць. Гэта балетмайстры Віталь Моўчан, Алена Грынчык, якую многія ведаюць як Ясмін. А мяне цікавіць балет!

гэта, здаецца, адзіная творчая прафесія, дзе чалавек ні ад каго не залежыць, каб рэалізаваць сваю задуму. Харэограф або рэжысёр залежыць ад артыстаў. Тыя, у сваю чаргу, — ад пастаноўшчыкаў. А перад літаратарам — чысты аркуш паперы. Вядома, пісьменнік залежыць ад выдаўцоў, але гэта тычыцца распаўсюджвання яго ідэй, а не ўласна іх выяўлення. Калісьці нават ма-

рыў стаць літаратарам, ды не склалася. Хіба толькі часткова... Не адно праз блог, але і праз сцэнарыі сваіх канцэртаў і іншых праектаў.

Сапраўды, Валянцін Уладзіміравіч — чалавек надзвычай рознабаковы. Скончыў харэаграфічнае вучылішча — і раптам пачаў вывучаць гісторыю і тэорыю жыванісу ў тэатральна-мастацкім інстытуце. Потым была аспірантура ў Інстытуце этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук. Харэаграфічную ж лінію працягнулі прэстыжныя майстар-класы ў Парыжы і Маскве. Дый працаваў ён у самых розных сферах! Артыстам балета ў нашым Вялікім тэатры — і ў эстрадным адзеле сталічнай філармоніі, дзе на зямлі стаў педагогам-рэжысёрам. Затым рэжысёрам-пастаноўшчыкам і галоўным рэжысёрам у філармоніі. Нарэшце, з 1986-га ён у Ансамблі танца: спачатку галоўным балетмайстрам, а праз некаторы час стаў мастацкім кіраўніком.

— На Захадзе падобныя сумяшчэнні і змены прафесій лічацца ў парадку рэчаў, а ў нас больш вітаецца “адзіны запіс” у працоўнай кніжцы. Пераходы ў іншыя галіны культуры вам не перашкаджалі?

— Дапамагалі. Хача часцей я сыходзіў на куды мен-

стылістыцы, я толькі крыху набліжаю яго да фальклору), Алена Грынчык, якую многія ведаюць як Ясмін.

А мяне цікавіць балет! Адночы на гастролях у Адэсе мне неяк прапанавалі паставіць навагодняга “Шчаўкунка”. Я тады адмахнуўся, а цяпер задумаўся. Пераслушаў музыку — і арыгінал Чайкоўскага, і разнастайныя апрацоўкі яго партытуры для самых розных складаў, у розных стылях. Перачытаў Гофмана (а гэты сюжэт не толькі адна з яго “Дзіцячых казак”, як называўся зборнік, але і частка вялізнага двухтомнага рамана “Серапіёнавыя браты”). І ўсё склалася!

У маім балете з’явіцца апавядальнік. Прыход гэсцей будзе вырашаны больш побытава, як у пластычных спектаклях. Дзецям падарылі шмат прысмакаў — і мышы не супраць паласавацца. Алавяныя салдацікі ўстаюць на абарону, перамагаюць — і героі трапляюць у горад слодычаў. А завяршаецца ўсё Вальсам кветак.

Вядома, гэты балет неаднаразова пераасэнсувалі як складаны філасофскі аповед. Мне ж хочацца зрабіць сапраўдную навагоднюю казку — менавіта для дзяцей. І з удзелам дзяцей з маёй студыі: яны будуць сярод гэсцей, запрошаных на навагоднюю ёлку. Мы не станем выкарыстоўваць сімфанічную партытуру! У мяне з’явіўся вельмі добры аранжыроўшчык Арцём Фралоў з Універсітэта культуры і мастацтваў. І я прапанавалі яму зрабіць сваю версію — з выкарыстаннем у тым жа дывертысменце з другой дзеі, дзе ёсць іспанскі, арабскі, кітайскі, рускі танцы, адпаведных народных інструментаў гэтых краін. У часы Чайкоўскага ўсе схіляліся да звычайных аркестравых складаў, “экстравагантныя” інструменты імітаваліся больш традыцыйнымі. Сёння ёсць магчымаць адчуць сапраўдны гукавы каларыт іншых культур! Арцём зрабіў мне ўжо два танцы — арабскі і кітайскі. У Чайкоўскага гэта былі маленькія фрагменты, а мы з таго музычнага матэрыялу нафантазіравалі разгорнутыя нумары. Рускі таксама будзе — для балалайкі з гармонікам. І ў харэаграфіі — ніякіх пуантаў ці мадэрну. Мы зробім своеасабліваю сюіту “танцаў народаў свету”.

— Калі ж прэм’ера?

-- Думаю, праз год. Сам я ставіць буду асобныя нумары, застануся аўтарам ідэй, мастацкім натхняльнікам і рэжысёрам праекта. Два-тры харэографы будуць працаваць пад маім кіраўніцтвам. Ужо папярэдзіў Міністэрства культуры: маўляў, рыхтуйце грошы на касцюмы! Ну а бліжэйшыя планы — некалькі нумароў на адкрыцці Еўрапейскіх гульні, на “Славянскі базар у Віцебску”. Але ўжо цяпер думкамі — у “Шчаўкунку”.

Жывапіс у паветры і байцоўскія куры

Ёсць мастакі, чыю “наскасць” сёння трэба даводзіць з пенай ля рота — бо на іх даўно і сур’ёзна прэтэндуюць іншыя культуры, ды і самі творцы пры жыцці не надта выразна вызначалі ўласную нацыянальную прыналежнасць. Класік сучаснага мастацтва Польшчы Лявон ТАРАСЭВІЧ — не з іх кагорты. Яшчэ ў юнацтве ўсвядоміўшы сваю беларускасць, жыхар вёскі Валілы (што зусім непадалёк ад мяжы) беларусам і застаецца. Што асабліва прыемна, класік гэты (у адрозненне ад многіх іншых) — жывы! З ім можна цікава пагутарыць на добрай беларускай мове. На жаль толькі, аказіў бракуе — у Мінск ён завітае нячаста. Але калі такое, усё ж, здарылася, і мастак прыехаў для ўдзелу ў вялікім праекце ZBOR, не выпадала грэбаваць магчымаю ўбачыць легенду жыўцом.

Ілья СВІРЫН / Фота Ганны ШАРКО

— Адзіная ваша буйная выстава адбылася ў Беларусі недзе чвэрць стагоддзя таму, у 1993-м, здаецца...

— Для мяне тады было вельмі важна яе прывезці. Гэта былі першыя гады беларускай незалежнасці, перыяд фарміравання новага культурнага асяроддзя. Лічыў патрэбным зрабіць нейкі свой унёсак у гэтую справу.

— Але чаму тая персаналка ў Палацы мастацтва апынулася пакуль што апошняй?

— Мне шмат сілаў давялося прыкласці, каб тая выстава наогул магла адбыцца. Узніклі непараўменні з рознымі чыноўнікамі, якім мае абстрактныя творы не спадабаліся. А я не ваяр, я — мастак. Не люблю нікому нічога даводзіць.

— Ці адчуваеце вы змены ў нашым мастацкім жыцці за тры чвэрці стагоддзя?

— Калі прыязджаеш сюды зрэдку і хіба на пару дзён, вельмі цяжка скласці паўнаватасны ўражанні. Але змены, усё ж, навідавоку. Адкрываюцца новыя незалежныя арт-пляцоўкі — скажам, галерэя “У”. Мне вельмі падабаецца яе прастора, там шмат чаго цікавага можна зрабіць. Абы толькі нешта не сапсавалася. Калі ёсць нейкі добры пачын, я чамусьці заўсёды баюся, каб ён не сапсавалася. Але жадаю, вядома, толькі найлепшага. Мне вельмі цікава, як арт-працэс на Беларусі будзе развівацца далей.

— Падаецца, што канфрантацыя паміж “традыцыяналістамі” і “наватарамі” ў нас мала-памалу адышла ў мінулае.

— Ды і мы, здаецца, ужо “адхварэлі” і не плачам з той нагоды, што нас не паказваюць у тым ці іншым музеі. Можа, гэта і да лепшага, калі не паказваюць? Можа, тры музеі проста не прызначаны для такога мастацтва, якое робім мы?

— Аднак у Польшчы, наколькі я разумею, сітуацыя прынцыпова іншая, і для сучаснага мастацтва адчынены ўсе дзверы.

— Не, у Польшчы таксама ёсць проціма кансерватараў, якія сучаснае мастацтва ненавідзяць. Дык што, нам прымушаць іх яго палюбіць? Навошта? Хай яны займаюцца мастацтвам, якое ім даспадобы, і будуць праз гэта шчаслівыя! Хай цешацца сваімі выставамі і рэгаліямі. Абы не перашкаджалі тым, хто прагне чагосьці, дасюль нязвяданага.

— Вы вандруеце з выставамі па розных краінах, але ваш дом — па-

ранейшаму ў маленькай вёсцы Валілы. Ці можна спалучаць такое з творчым з адкрыццямі да ўсяго свету?

— Не тое што можна — трэба! У нас на Беласточчыне ёсць цудоўная галерэя ў Крынках, мэта якой — уводзіць беларускае мастацтва ў дыялог з сусветным. Нацыянальная культура абавязкова мусіць уступаць у такое сумоўе. Бо калі яна будзе варыцца ва ўласным саку, дык паступова пачне чэзнуць і дэградаваць. Калі ты будзеш весці гутарку толькі сам з сабою, да добра гэта не прывядзе.

Карціна, створаная спецыяльна для мінскай выставы ZBOR.

— Вы выкладаеце ў Варшаўскай акадэміі мастацтваў, а пару гадоў таму прыязджалі з лекцыямі і ў Беларускую.

— У свой час мне давялося ладна пававаць на аддзяленні жывапісу ў Варшаве: кансерватыўна настронены прафесары стараліся ўсё зрабіць, каб мяне адтуль выкінуць. Цяпер працую ў адзеле медыямастацтва, дзе вяду Майстэрню прасторы жывапісу. І пачуваюся там куды вальней.

— Але якое дачыненне жывапіс мае да медыямастацтва?

— Мы спрабуем усвядоміць, якім можа быць жывапіс сёння, каб ён заставаўся сучасным. І перш-наперш тут неабходна парушыць застылыя стэрэатыпы. Хто сказаў, што жывапісны твор абавязкова павінен быць намаляваным пэндзлем на палатне? Ты можаш зрабіць яго і з дапамогай сучасных электронных прыладаў або відэатэхнікі. Урэшце, колерам можна насычаць і паветра.

— Мяне здаён цікавіць тэма адносінаў выкладчыка і вучняў, асабліва калі гутарка ідзе пра тое мастацтва, дзе важныя зусім не тэхнічныя навывы.

— Месца, дзе ты выстаўляеш свае работы, неаспрэчна, для мяне важнае. Тым болей, калі творы былі зроблены менавіта для гэтага месца і толькі там будуць паказвацца. Вельмі цешуся, калі мяне пускаюць у тры прасторы, куды мастаку не так і лёгка патрапіць — напрыклад, у святыню. Адно з такіх месцаў — размешчаная ў люблінскім замку капліца Святой Тройцы, скляпенні якой па ініцыятыве Ягайлы віленскія мастакі XIV стагоддзя распісалі візантыйскімі фрэскамі. Пяць гадоў таму я зрабіў сваю каларыстычную працу на падлозе храма, стварыўшы тым самым дыялог паміж старым мастацтвам і сучасным.

Другое такое важнае месца — знаёмы мне з дзяцінства манастыр у Супраслі. Летас я экспанавал там работы, зробленыя з аднаго толькі святла — замест халасціны мною былі выкарыстаныя плексігласавыя лайтбоксы. А моцны пражэктар выпраменьваў у неба струмень святла вышыняю ў пяць кіламетраў. Гэта Дабравешчанскі манастыр, і мяне натхняла тое духоўнае святло, якое сьшло на Марыю, калі да яе звярнуўся арханёл Гаўрыіл.

Што да ўроцлаўскай выставы... З аднаго боку, яна была рэтраспектыўнай. Тамтэйшая акадэмія мастацтваў надала мне званне ганаровага прафесара, і гэта стала нагодай. З другога боку, я выразна ўсведомляў спецыфіку месца. Там ёсць сад, дзе манахі шпацыравалі і кантэмплявалі, у ім і сёння растуць дрэвы ды кветкі. І да гэтай ідэальнай прасторы я дадаў новы элемент — сцяжынку, пакрытыя фарбай розных колераў. Скаманавал іх так, каб кожны чалавек мог успрымаць гэты твор па-свойму — у залежнасці ад абранага ім маршрута.

— Звычайна вашы праекты вымагаюць вельмі вялікіх плошчаў — і, здаецца, апетыты толькі растуць...

— Ды не, мне цікава працаваць з рознымі прасторами. У ліпені я ладзіў выставу “Ерусалім” у знакамітай варшаўскай галерэі “Фоксаль”, якая ў савецкія часы была цэнтрам эксперыментальнага мастацтва Польшчы. Яна зусім невялікая: усяго сем метраў на пяць. Выстава складалася з 265 аднолькавых квадратных аранжавых элементаў, якія святліліся, набываючы яркасць, а потым гаслі, каб праз хвіліну нанова запаліцца. Тут, ізноў жа, гутарка вядзецца пра святло духоўнае і фізічнае.

— Калі б у вас была магчымасць зрабіць нешта ў Беларусі, якое месца вы б абралі для сваёй арт-інтэрвенцыі?

— Найперш мне важнае спрыянне. Не хацелася б ізноў прыехаць ды з кімсьці спрачацца. Не люблю я такія справы. Жыццё — адно, не хачу яго марнаваць! Пагатоў, калі я раблю нешта ў іншых краях, гэтым можа карыстацца і Беларусь. А шаркацца з некім мне нецікава.

— А калі ў ідэале? Калі вам дадуць поўны карт-бланш?

— Звычайна я еду туды, куды мяне запрашаюць — вядома, калі мне гэта цікава. Ладзіцца перамовы, вырашаюцца практычныя пытанні — і я працую. Што да цікавых для мяне месцаў... На Беларусі іх безліч! Тут вельмі шмат пунктаў, якія адыгралі немаляую ролю ў гісторыі культуры і цывілізацыі.

— Напэўна, вам памятная гісторыя 1995 года, калі ваша фрэска ў музейным інтэр’еры пасля арт-фэстывалю была зафарбавана?

— Ды не, зла я не трымаю. У тым, што мой малюнак не захавалася, няма вялікай бяды: твор быў зроблены, ён адбыўся.

— Сёння ў нас ужо ўсё па-іншаму. Паглядзіце ў вакно (мы гутарым на вуліцы Кастрычніцкай — І.С.) — колькі ў Мінску стала графіці!

— І сапраўды. Ды, на жаль, вельмі часта такія творы — ні пра што. Нельга, каб наш свет быў запоўнены каларовым нічым. Мяркую, трэба, каб была строгае селекцыя, трэба вельмі сур’ёзна дбаць пра мастацкі складнік гарадскога асяроддзя і запрашаць да працы сур’ёзных творцаў, ствараючы ім добрыя ўмовы, у тым ліку і фінансавыя.

— Ваша хобі — гадаванне экзатычных парод курэй. Наколькі яно дастасоўваецца да творчасці? Можа, гэта яшчэ адзін ваш канцэптуальны праект?

— Ды не, гэта два паралельныя сусветы. Каб не здурэць, чалавек мусіць неяк адпачываць. Куры дапамагаюць мне адпачыць ад мастацтва і ад людзей. І пры гэтым я адчуваю, што займаюся рэчамі вельмі грунтоўнымі — па сутнасці, удзельнічаю ў эвалюцыйных працэсах. Мала хто мае пра гэта веды і здатны ўсвядоміць іх механіку. Ты шчыра цешышся, калі ўдаецца выгадаваць новыя віды курэй (а большасць з іх у мяне, дарэчы — байцоўскія), калі ў выніку селекцыі ўдаецца атрымаць тры якасці, якія ты і праграмаваў. Дарэчы, у птушкагадоўлі я дасягнуў не меншых поспехаў, ніж у мастацтве. Тры гады таму выйграў еўрапейскі чэмпіянат у Францыі, неўзабаве маю выправіцца на такія спаборніцтвы ў Данію.

— Падазраю, вас цікавіць не толькі вынік, але і назіранне за паводзінамі птушак.

— Так, вядома! Навукоўцы давялі, што чалавечая цывілізацыя мае недзе 8500 гадоў. А цывілізацыя птушыная — уяўляецца, колькі!

Праграмы VIII Міжнароднага фестывалю Юрыя Башмета, што праходзіў у Мінску з 7 па 20 кастрычніка, як заўжды, вылучаліся асветніцкім вектарам ды імкненнем далучыць да музычнай класікі людзей розных узростаў і мастацкіх густаў.

Надзея БУНЦЭВІЧ / Фота Сяргея ЖДАНОВІЧА

Сярод лепшых фестывальных уражанняў быў прыезд сусветна вядомага латвійскага кампазітара Пётрыя Васка. Адбыліся творчая сустрэча з ім у Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі і вечар прэм'ер яго буйных сімфанічных твораў. Выступалі не толькі зорныя салісты, сярод якіх піяніст Мікалай Луганскі і віяланчэліст Аляксандр Князеў, але і міжнародны калектыў East-West Chamber Orchestra, у складзе якога пераважаюць маладыя беларусы. Нарэшце, сусветная прэм'ера замоўленага фестывалем беларускага твора — Канцэрта для альты і фартэпіяна са струнных “Ландшафты зімокай пяміці (майстара Арнольда Шліка)” Валерыя Воранава. Гэтая музыка ўразіла не адно “кам” ютарнай праічанаасцю” сваёй структуры (інтэр’ю з кампазітарам у № 40 “К”), але і стрымана шікай “новай прыгажосцю”, уласцівай сучаснаму мастацтву.

Думаецца, няма сэнсу падрабозна апісваць кожны з канцэртаў. Цігам усяго фестывалю тэлебачанне вяло запісы, і праз некаторы час яны з’явіліся ў эфіры. Таму кожны, хто не папаў у залу, зможа паглядзець, паслухаць і, галоўнае, самастойна аданіць выступленні. Мы ж звернем увагу на асобныя тэндэнцыі развіцця форуму і дэталі маркетінгу, якія маглі б быць карыснымі нашым акадэмічным музыкантам у іх штодзённай практыцы. А тая, далалізм, не вычэрпваецца адно фестывальным рухам.

Дарэчы, адзін з такіх акцэнтаў ужо адзначаны: гэта вялікая ўага тэлебачання да фестывальных падзей. Не толькі на ўзроўні навін ці інтэр’ю з арганізатарамі і ўдзельнікамі. Узгадаю, што некалькі дзесяцігоддзю таму на тэлеэкраны ў рэжыме прамых тэлеэфіраў выходзілі ледзь не ўсе значныя філарманічныя канцэрты — і найперш такіх фестывальных, як “Беларуская музычная восень” і “Мінская вясна”. Не абміналася ніводная буйная прэм’ера беларускага кампазітараў. І гэта былі не проста трансляцыі з назвай твора, пазначанай субтытрам, а яшчэ і рэпартажы з залы філармоніі — са змястоўнымі ўводзінамі музыказнаўцы, інтэр’ю з кампазітарам ды выканаўцамі. Дык чаму б не выгнуцца да той трады-

У Нацыянальным мастацкім музеі праходзіць выстава “Армянская палітра”, прысвечаная 25-годдзю ўсталявання дыпламатычных зносін паміж нашымі дзяржавамі. Экспануецца жывапіс і графіка армянскіх мастакоў розных пакаленняў. Тут і тыя, хто творча сцвердзіўся яшчэ ў савецкі час, і тыя, чыя пошукі і сталенне прыпадаюць на гады незалежнасці.

Пётра ВАСІЛЕЎСКІ / Фота аўтара

Экспазіцыя займае першы паверх музея. Шэсць дзясяткаў работ даюць даволі аб’ектыўнае ўяўленне пра сучасны стан выяўленчага мастацтва Арменіі, пра яго гістарычныя карані і дамінуючыя тэндэнцыі. У анатацыі да выставы прыведзены словы Казіміра Малевіча пра тое, што ў мастацтва няма ні мінулага, ні будучыні — яно заўжды сённяшняе. Відаль, гісторыкі культуры маглі б гэтую тезу аспрэчыць, але адносна мастацтва Арменіі яна ў значнай ступені адпавядае рэчаіснасці. Няшмат у свеце народаў, якія б так шанавалі сваю гісторыю, так трымаліся б за свае традыцыі, як армяне. Для іх падзеі тысячачаловай даўніны такія ж актуальныя, як і варункі сённяшняга дня. Мабыць, народ, для гістарычнай драмы якога дэкарацыяй служыць біблейскі Арарат, іншым і быць не можа.

Другі суразмоўца (дарэчы, беларускі армянін), асцэньваючы творчасць сваіх суродзічаў, выказаўся стрымана, нават дазволіў сабе крытычныя ноткі. Маўляў, я такое або падобнае бачыў у армянскім

Не толькі пра Малера і Стравінскага

Сакрэты поспеху класічнага фестывалю

цы? Тым больш, што фестываль Башмета ўтварае пачаў яе аднаўленне на новым узроўні. А наперадзе ў філармоніі — цэлы шэраг шматабіцальных прэм’ер. Да прыкладу, прэзентацыя ў сярэдзіне лістапада праекта “Скарына. Вяртанне” кампазітара Ларыся Сімаковіч.

Тое ж самае — са шматлікімі філарманічнымі імпрэзамі для дзяцей. Другі год запар на фестывалі ладзіцца так званы бэбі-канцэрт, прызначаны для самых маленькіх — ад “у маміным жывоціку” да трох гадоў. У свой час цікавы праект для цяжарных рабіла Брэсцкая абласная філармонія, павёўшы пад гэта сур’ёзныя навуковыя падмурак — медыцынскі і музычны. Але тады не было добрай рэкламы.

Гэта вельмі значная дэталі — **уменне “прапартыі”** канцэртаў, каб вымусіць прыйсці на іх не толькі заўзятых прыхільнікаў акадэмічнай музыкі. Адна з фестывальных праграм называлася “Музыка і мастацкая гімнастыка”. Заўпенная ў афішах майстар спорту міжнароднага класа, прыёр чэмпіянатаў свету і Еўропы

Каярына Галкіна з’явілася толькі падчас выканання дзвюх апошніх невялікіх п’ес, якім папярэднічалі Вялянчэльны канцэрт Гайдна і дзве сімфоніі Майсея Вайнберга — з аповедам пра кампазітара, які меў непасрэднае дачыненне да Беларусі. Але ж колькі сабралася ў зале аматараў спорту! У фее разгарнулася фотавыстава на спартыўныя тэмы. У канцы вечарыны адбылося ўрачыстае ўзнагароджанне мастацкага кіраўніка фестывалю і дырыжора Расціслава Крымера ганаровым званнем Зорнага пашла II Еўрапейскім гульніў, якія пройдуць у нас у чэрвені.

Між тым, больш за год таму беларускі кампазітар Уладзімір Кур’ян стварыў адметную, поўную гумару і цікавых тэмбравых знаходак “Алімпійскую сіюгу” для камернага аркестра ў пяці частках: “Фехтаванне”, “Сінхроннае плаванне”, “Скокі на батуче”, “Канку”, “Бег з перашкодамі”. Яна, як гэта ў нас часта бывае, яшчэ нідзе цалкам не выконвалася. Чаму б не зрабіць з гэтага нейкую сумесную акцыю? Зусім не абавязкова ўста-

шы на “Варшаўскай музычнай восені” я глядзела прэм’еру оперы ў закінутым басейне, слухала канцэрты ў буйным завадскім цэуру. У нас гэтая тэндэнцыя ахапіла спачатку палвады склепы, дзе мясіліся колішнія тэатральныя студыі і адкрываліся кавярні — у тым ліку, з жывой музыкай. Нарэшце, з’явіліся кратэўныя культурныя прасторы “Цэх”, “Корпус”, Ок16. Акадэмічная ж музыка фолк і эстраду. Падобны праект — працяг даўно прапісанай у Еўропе традыцыі постіндустрыяльнага мастацтва: ператвараль не прыстасаваныя памяшканні ў аб’екты сучаснай культуры. Памятаю, як у той жа Поль-

сцы на “Варшаўскай музычнай восені” я глядзела прэм’еру оперы ў закінутым басейне, слухала канцэрты ў буйным завадскім цэуру. У нас гэтая тэндэнцыя ахапіла спачатку палвады склепы, дзе мясіліся колішнія тэатральныя студыі і адкрываліся кавярні — у тым ліку, з жывой музыкай. Нарэшце, з’явіліся кратэўныя культурныя прасторы “Цэх”, “Корпус”, Ок16. Акадэмічная ж музыка фолк і эстраду. Падобны праект — працяг даўно прапісанай у Еўропе традыцыі постіндустрыяльнага мастацтва: ператвараль не прыстасаваныя памяшканні ў аб’екты сучаснай культуры. Памятаю, як у той жа Поль-

Юрый Башмет.

даная для непадрыхтаванага вуха нават праз стагоддзе палы свайго напісання, сабрала Палац Рэспублікі, хай і не зусім з аншлагам? Бо ішлі не толькі на Стравінскага, колькі і Пазнера і Макаравіча, якія глядзелі на нас з вялізных банераў. Удзельнічала і Паліна Асіянская — яе наша публіка памятае дзівочайкай-вундэркіндам у ружовай эфірнай сукенцы (у канцы 1980-х яна выконвала з аркестрам і прысвечаны ёй “Канцэрт для Паліны” Беларускага кампазітара Пятра Аліхмычыча). Для параўнання — адзін з нядаўніх нефестывальных філарманічных канцэртаў на камернай пляцоўцы. Імя выдучага Яўгена Крыжановскага, які ўсю вечарыну не сыходзіў са сцены, было надрукавана маленькімі літаркамі ў куточку. А з іх павелічэннем можна было б павялічыць залу!

Музыку ж Стравінскага ў той фестывальны вечар аздабалі не толькі сізонічная дзея, але і смешныя графічныя выявы Андрэя Макаравіча. Ён меў ужо некалькі аўтарскіх выстаў. А наш кампазітар Вячаслаў Кузняцоў — той самы, чье балеты “Вітаўт” і “Анастасія” ўпрыгожваюць афішы Вялікага тэатра, таксама выдатны мастак і графік. Вось толькі яго “маляванкі”, невялічкая частка якіх выстаўлялася ў кулурах Акадэміі музыкі, амаль ніхто не ведае. А чаму б не зрабіць нейкі музычны праект на

Музыку ж Стравінскага ў той фестывальны вечар аздабалі не толькі сізонічная дзея, але і смешныя графічныя выявы Андрэя Макаравіча. Ён меў ужо некалькі аўтарскіх выстаў. А наш кампазітар Вячаслаў Кузняцоў — той самы, чье балеты “Вітаўт” і “Анастасія” ўпрыгожваюць афішы Вялікага тэатра, таксама выдатны мастак і графік. Вось толькі яго “маляванкі”, невялічкая частка якіх выстаўлялася ў кулурах Акадэміі музыкі, амаль ніхто не ведае. А чаму б не зрабіць нейкі музычны праект на

Музыку ж Стравінскага ў той фестывальны вечар аздабалі не толькі сізонічная дзея, але і смешныя графічныя выявы Андрэя Макаравіча. Ён меў ужо некалькі аўтарскіх выстаў. А наш кампазітар Вячаслаў Кузняцоў — той самы, чье балеты “Вітаўт” і “Анастасія” ўпрыгожваюць афішы Вялікага тэатра, таксама выдатны мастак і графік. Вось толькі яго “маляванкі”, невялічкая частка якіх выстаўлялася ў кулурах Акадэміі музыкі, амаль ніхто не ведае. А чаму б не зрабіць нейкі музычны праект на

Музыку ж Стравінскага ў той фестывальны вечар аздабалі не толькі сізонічная дзея, але і смешныя графічныя выявы Андрэя Макаравіча. Ён меў ужо некалькі аўтарскіх выстаў. А наш кампазітар Вячаслаў Кузняцоў — той самы, чье балеты “Вітаўт” і “Анастасія” ўпрыгожваюць афішы Вялікага тэатра, таксама выдатны мастак і графік. Вось толькі яго “маляванкі”, невялічкая частка якіх выстаўлялася ў кулурах Акадэміі музыкі, амаль ніхто не ведае. А чаму б не зрабіць нейкі музычны праект на

Ад выставы ў мяне засталася ўражанне, што армянскае мастацтва — як, дарэчы, і мастацтва беларускае, як і ўся постсавецкая прастора — сёння засвойвае цяжкую навуку свабоды. Ёсць грунтоўная традыцыя, ёсць майстэрства, ёсць здаровае амбіцыйнасць. Ніхто ў суверэннай краіне не замінае мастаку быць самім сабою.

Натуральна, што грамадства чакае ад разнаволеннага творцы новага слова. А ён выходзіць на аўдыторыю з палборкай цудоўных цыгат. Ну што ж, і гэта някэпска. Зрэшты, геніі кшталту Марціна Сар’яна з’яўляюцца раз на стагоддзе.

Гэтыя сентэнцыі ніякім чынам не прыніжаюць значэнне выставы і годнасць канкрэтных твораў, не ставяць пад сумнеў іхня дэб’юткі. На мяне зрабілі моцнае ўражанне работы Армана Грыгарана (“Ваўчыца”), Авеіса Хачатрана (“Таёмнае каханне”), Самвела Чыбуччана (“Мая Даная”), Арарата Мінасяна (“Трыпціх”), Рубена Грыгарана (“Добразчыліўка”). Ды і пра іхніх аўтараў можна сказаць, што іх творчасць — ментальнае люстэрка сённяшняй Арменіі. На выставе добра дыхаецца і думаецца, таму ўзнікае жаданне паглядзець яе яшчэ раз.

Ад выставы ў мяне засталася ўражанне, што армянскае мастацтва — як, дарэчы, і мастацтва беларускае, як і ўся постсавецкая прастора — сёння засвойвае цяжкую навуку свабоды. Ёсць грунтоўная традыцыя, ёсць майстэрства, ёсць здаровае амбіцыйнасць. Ніхто ў суверэннай краіне не замінае мастаку быць самім сабою.

Ментальнае люстэрка Арменіі

Рубен Грыгаран. “Добразчыліўка”.

Самвел Чыбуччан. “Мая Даная”.

Арарат Мінасян. “Трыпціх”.

Брэсцкі тэатр лялек цяжка было папракнуць у правінцыйнасці і да прызначэння Аляксандра Янушкевіча на пасаду галоўнага рэжысёра. Але за апошні год жыццё калектыву прыкметна ажывілася. Тэатр утрапе́на шукае і засвойвае арыгінальныя тэмы, новыя тэксты і формы.

НА МЯЗЫ АБ’ЕКТА І ПЛАСТЫКІ

Ужо першая работа Аляксандра Янушкевіча ў якасці галоўнага рэжысёра Брэсцкага тэатра — “Новая зямля” паводле паэмы Якуба Коласа — ускалыхнула тэатральную грамадскасць, была ўключана ў праграму фестывалю “ТЭАРТ” і апынулася ў спісе намінантаў Нацыянальнай тэатральнай прэміі. Замест таго, каб у чарговы раз угнаіць слязьмі ўлюбёны нацыянальны міф пра гароніка-беларуса, рэжысёр заглябываў ў нетры народнай культуры, якая, дзякуючы мастацтву Таццяне Нерсісян, паўстала ў сучаснай, без кітчавага этнаграфізму, візуальнай форме.

Наступны спектакль Аляксандра Янушкевіча “Мой тата — пушк” стаў першым увавабленнем у беларускім тэатры аднайменнай кнігі Дэвіда Алманда і закрунуў такіх важных тэм, як неабходнасць веры ў свае мары, значнасць паптрымкі блізкіх. Гэтай восенню прастаноўка была паказана на фестывалі тэатраў лялек у Белгаралдзе і Маскве. А ў пачатку кастрычніка рэжысёр прадставіў брэсцкім глядачам сваю чарговую прэм’еру — “Боскі адбітак”.

Паводле анатацыі, спектакль уяўляе “візуальнае даследаванне, якое існуе на мяжы перфарматыўнасці, тэатра аб’екта і пластыкі”. Сапраўды, “Боскі адбітак” можна назваць эксперыmentsам для ўсіх удзельнікаў прастаноўкі. Для рэжысёра, які імкнецца сысці ад нарматыўнасці і цэнтральным зрабіў прыныцы ўзаемадзеяння акцёраў з марыровай амбіцыйнасцю. Ніхто ў суверэннай краіне не замінае мастаку быць самім сабою.

Натуральна, што грамадства чакае ад разнаволеннага творцы новага слова. А ён выходзіць на аўдыторыю з палборкай цудоўных цыгат. Ну што ж, і гэта някэпска. Зрэшты, геніі кшталту Марціна Сар’яна з’яўляюцца раз на стагоддзе.

Ад выставы ў мяне засталася ўражанне, што армянскае мастацтва — як, дарэчы, і мастацтва беларускае, як і ўся постсавецкая прастора — сёння засвойвае цяжкую навуку свабоды. Ёсць грунтоўная традыцыя, ёсць майстэрства, ёсць здаровае амбіцыйнасць. Ніхто ў суверэннай краіне не замінае мастаку быць самім сабою.

Натуральна, што грамадства чакае ад разнаволеннага творцы новага слова. А ён выходзіць на аўдыторыю з палборкай цудоўных цыгат. Ну што ж, і гэта някэпска. Зрэшты, геніі кшталту Марціна Сар’яна з’яўляюцца раз на стагоддзе.

Гэтыя сентэнцыі ніякім чынам не прыніжаюць значэнне выставы і годнасць канкрэтных твораў, не ставяць пад сумнеў іхня дэб’юткі. На мяне зрабілі моцнае ўражанне работы Армана Грыгарана (“Ваўчыца”), Авеіса Хачатрана (“Таёмнае каханне”), Самвела Чыбуччана (“Мая Даная”), Арарата Мінасяна (“Трыпціх”), Рубена Грыгарана (“Добразчыліўка”). Ды і пра іхніх аўтараў можна сказаць, што іх творчасць — ментальнае люстэрка сённяшняй Арменіі. На выставе добра дыхаецца і думаецца, таму ўзнікае жаданне паглядзець яе яшчэ раз.

Гэтыя сентэнцыі ніякім чынам не прыніжаюць значэнне выставы і годнасць канкрэтных твораў, не ставяць пад сумнеў іхня дэб’юткі. На мяне зрабілі моцнае ўражанне работы Армана Грыгарана (“Ваўчыца”), Авеіса Хачатрана (“Таёмнае каханне”), Самвела Чыбуччана (“Мая Даная”), Арарата Мінасяна (“Трыпціх”), Рубена Грыгарана (“Добразчыліўка”). Ды і пра іхніх аўтараў можна сказаць, што іх творчасць — ментальнае люстэрка сённяшняй Арменіі. На выставе добра дыхаецца і думаецца, таму ўзнікае жаданне паглядзець яе яшчэ раз.

Гэтыя сентэнцыі ніякім чынам не прыніжаюць значэнне выставы і годнасць канкрэтных твораў, не ставяць пад сумнеў іхня дэб’юткі. На мяне зрабілі моцнае ўражанне работы Армана Грыгарана (“Ваўчыца”), Авеіса Хачатрана (“Таёмнае каханне”), Самвела Чыбуччана (“Мая Даная”), Арарата Мінасяна (“Трыпціх”), Рубена Грыгарана (“Добразчыліўка”). Ды і пра іхніх аўтараў можна сказаць, што іх творчасць — ментальнае люстэрка сённяшняй Арменіі. На выставе добра дыхаецца і думаецца, таму ўзнікае жаданне паглядзець яе яшчэ раз.

але без ілюстрацыйнасці, часам вельмі вынаходліва. Сцэна грэхапазнення, напрыклад, пададзена як спазненне ўласнага полу, сэксуальнасці і літаральнае падзенне. Сэнсы ў гэтых “рамачных” эпізодах счытаюцца дастаткова проста. А васьмь цэнтральная частка, якая вылучаецца нават зменай тэмпарытму, такіх выразных сюжэтаў не ўтрымлівае. Многія дзеянні тут увагуле аўтарэферэнтныя, што на абмеркаванні адзначаў сам рэжысёр.

Майстэрская работа са святлом расставіла дэталы, змяняючы аб’ёмы прасторы і пліт, высветляючы выразныя на іх рэльефы. Светлавое чардзейства ператварае далонь Творцы ў яе адбітак, а сцяну, пабудаваную чалавецтвам, робіць месцам укрыжавання. У “Боскім адбітку” сінограф і рэжысёр не цытуюць адкрыта вядомыя творы мастацтва, аднак вядзюцца далонь як вобраз боскага выклікае асацыяцыі з фрэскай Мікеланджэла “Стварэнне Адама”, а фінальнае “распяцце” адначасова прымушае ўзгадаць і “Вітрувіянскага чалавека” да Вінчы — ідэальны аб’ект Творцы. Інтэгрэтываць гэты і іншыя вобразы спектакля можна па-рознаму — тым больш, і рэжысёр нібыта адмаўляецца ад адназначнага працьпання яго прастаноўкі. У гэтым, напэўна, адна з разьнічак работы Аляксандра Янушкевіча, які не баіцца не быць дакладна зразумелым усімі.

Яшчэ адной важнай якасцю спектакля з’яўляецца нейкі ўнутраны гуманізм, часам дэфіцытны ў сучасных прастаноўках. Аўтары засяроджаны на пошуку “драбочкаў” Боскага адбітку ў чалавеку” — і выдас на тое, што іх знаходзяць або хая б не пакідаюць надзею знайсці. У спектаклі асобны індывідуі ўсё чалавецтва, гісторыя якога ад стварэння свету да сучаснасці з’яўляецца бесперапынным халдзненнем па коле-лабрынце, прадстаўлены без агрэсіўнага асуджэння. Нават злю, “першародны грэх” у чалавеку — не дамінаюць, і пазначаны яны толькі асобнымі чорнымі плямамі на светлых кашомаках. Ды і страчанае лучнасць з Творцам у фінале спектакля, зладзца, аднаўляецца ў абуджэнных вобразах пазнаеца новазапавячанага гісторыі ўвабавлення Богачалавеча. З’яўляецца “распяцце”, у якім хочацца бачыць сімвал збаўлення, яднання Боскага і чалавечага.

Спектакль стаў цікавым вопытам як для Брэсцкага тэатра лялек, так і для самога Аляксандра Янушкевіча. Першы атрамаў нецпылова для свайго рэпертуару спектакль, стварэнне якога за патрабавала вількай работы і гатоўнасці рызыкаваць і ад кіруўдальнікаў калектыву, і ад усіх удзельнікаў прастаноўкі. Другі ўзбагаціў уласны творчы досвед. Што ж да пытання запатрабаванасці прастаноўкі, якое ўзнікла на абмеркаванні палы прэм’еры, то, думам, тут варта даверыцца часу.

Спектакль, верагодна, падацца многім нязвыклым. Аднак глядачоў не трэба недаацэньваць. Хочацца верыць, яны здольныя паразумецца з прапанаванай Аляксандрам Янушкевічам непрадказальнай матэрыяльнай свету, з вынігамі і правамі якога змагаюцца акцёры. А ў фінале пліты выбудоўваюцца ці то ў сцяну адчужэння паміж чалавекам і яго Творцам, ці то ў месца замірэння паміж імі.

Спектакль, верагодна, падацца многім нязвыклым. Аднак глядачоў не трэба недаацэньваць. Хочацца верыць, яны здольныя паразумецца з прапанаванай Аляксандрам Янушкевічам непрадказальнай матэрыяльнай свету, з вынігамі і правамі якога змагаюцца акцёры. А ў фінале пліты выбудоўваюцца ці то ў сцяну адчужэння паміж чалавекам і яго Творцам, ці то ў месца замірэння паміж імі.

Спектакль, верагодна, падацца многім нязвыклым. Аднак глядачоў не трэба недаацэньваць. Хочацца верыць, яны здольныя паразумецца з прапанаванай Аляксандрам Янушкевічам непрадказальнай матэрыяльнай свету, з вынігамі і правамі якога змагаюцца акцёры. А ў фінале пліты выбудоўваюцца ці то ў сцяну адчужэння паміж чалавекам і яго Творцам, ці то ў месца замірэння паміж імі.

Драбочкі Боскага адбітку

ўласнага цела, выпрацаваць гатоўнасць да імпрывізацыі — неад’емнай часткі прастаноўкі.

У СУПРАЦЬСТАЯННІ МАТЭРЫІ І ДУХУ

І гэтая “службовая” задача мела важнае значэнне. Праз выразненне нібыта выключана фармальнага пытання ўзаемадзеяння акцёраў з матэрыялам Аляксандр Янушкевіч зяртаецца да праблемы пошуку ў чалавеку “Боскага адбітку”, суадносіні цялеснага і духоўнага, барацьбы матэрыі і духа — а магчыма, нават зла і добра. Адмовіўшыся ад нарратыву і любых тлумачэнняў, якія, на думку рэжысёра, спрашчаюць сэнс прастаноўкі ды пазаўляюць яе аб’ёму, Аляксандр Янушкевіч прапанаваў глядачам самастойна сачыць за ходам гэтай барацьбы і яе вынікам, ствараць уласную інтэрпрэтацыю пабачаната — але пры гэтым усё-такі пакідае ў дзеянні апорныя кропкі. Калі адштурхоўваюцца ад назвы спектакля і выкладзенай у анатацыі канцэпцыі, то ў “Боскім адбітку” можна пабачыць дакладнае вызначэнне.

Пачатак і фінал прастаноўкі уяўляюць біблейскія сюжэты аб стварэнні свету, чалавеча, яго грэхападзенні і гэтак далей. Яны ўтвараюць своеасабліваю рамку, што здаецца атыку ўспрымання дзеяння. Гэтыя сцэны вырашаны ясна,

Пачатак і фінал прастаноўкі уяўляюць біблейскія сюжэты аб стварэнні свету, чалавеча, яго грэхападзенні і гэтак далей. Яны ўтвараюць своеасабліваю рамку, што здаецца атыку ўспрымання дзеяння. Гэтыя сцэны вырашаны ясна,

Пачатак і фінал прастаноўкі уяўляюць біблейскія сюжэты аб стварэнні свету, чалавеча, яго грэхападзенні і гэтак далей. Яны ўтвараюць своеасабліваю рамку, што здаецца атыку ўспрымання дзеяння. Гэтыя сцэны вырашаны ясна,

Пачатак і фінал прастаноўкі уяўляюць біблейскія сюжэты аб стварэнні свету, чалавеча, яго грэхападзенні і гэтак далей. Яны ўтвараюць своеасабліваю рамку, што здаецца атыку ўспрымання дзеяння. Гэтыя сцэны вырашаны ясна,

Пачатак і фінал прастаноўкі уяўляюць біблейскія сюжэты аб стварэнні свету, чалавеча, яго грэхападзенні і гэтак далей. Яны ўтвараюць своеасабліваю рамку, што здаецца атыку ўспрымання дзеяння. Гэтыя сцэны вырашаны ясна,

Пачатак і фінал прастаноўкі уяўляюць біблейскія сюжэты аб стварэнні свету, чалавеча, яго грэхападзенні і гэтак далей. Яны ўтвараюць своеасабліваю рамку, што здаецца атыку ўспрымання дзеяння. Гэтыя сцэны вырашаны ясна,

Пачатак і фінал прастаноўкі уяўляюць біблейскія сюжэты аб стварэнні свету, чалавеча, яго грэхападзенні і гэтак далей. Яны ўтвараюць своеасабліваю рамку, што здаецца атыку ўспрымання дзеяння. Гэтыя сцэны вырашаны ясна,

Пачатак і фінал прастаноўкі уяўляюць біблейскія сюжэты аб стварэнні свету, чалавеча, яго грэхападзенні і гэтак далей. Яны ўтвараюць своеасабліваю рамку, што здаецца атыку ўспрымання дзеяння. Гэтыя сцэны вырашаны ясна,

Пачатак і фінал прастаноўкі уяўляюць біблейскія сюжэты аб стварэнні свету, чалавеча, яго грэхападзенні і гэтак далей. Яны ўтвараюць своеасабліваю рамку, што здаецца атыку ўспрымання дзеяння. Гэтыя сцэны вырашаны ясна,

Пачатак і фінал прастаноўкі уяўляюць біблейскія сюжэты аб стварэнні свету, чалавеча, яго грэхападзенні і гэтак далей. Яны ўтвараюць своеасабліваю рамку, што здаецца атыку ўспрымання дзеяння. Гэтыя сцэны вырашаны ясна,

Калі вы знаходзіцеся ў складзе экскурсійнай тургрупы, якая дзесьці за гадзіну папярэдзіла кіраўніцтва кавярні ці рэстарана (такіх у горадзе больш чым з паўдзясятка набярэцца) пра свой візіт, дык вы атрымаеце комплексны абед за тры рублі. Пагадзіцеся, запейка да артыкула пра горад-музей Навагрудка вельмі сімпатычная. Маўляў, вось яна, належная інфраструктура. Аднак, на мой погляд, усё павінна быць зручным не толькі для гасцей, але і для жыхароў таго паселішча, завулкі якога нагадваюць тэматычныя залы гістарычнай экспазіцыі і застаюцца пры гэтым утульнымі, незвычайнымі, цікавымі і прывабнымі.

З гісторыі пытаня. Наколькі я ведаю, няма ў нашым законодаўстве дэфініцыі “горад-музей”, не прапісаны і юрыдычныя тонкасці яго ўтварэння. Ёсць хіба паняцце комплекснай гісторыка-культурнай каштоўнасці, якое прадугледжвае захаванне ў гістарычным цэнтры старадаўніх будынкаў, навуковы нагляд за іх рэстаўрацыяй, а таксама пэўныя абмежаванні, датычныя знешняга выгляду розных сучасных аб’ектаў гарадскога асяроддзя кшталту прыпынкаў транспарту, рэкламных шчытоў ды іншай аздобы.

Некалі пытанне пра наданне Навагрудку статусу “Горада-музея” разглядалася на высокім узроўні. Ішла гаворка і пра канкрэтнае фінансаванне. Пра ўсталяванне коннага помніка першаму князю і першаму каралю Міндоўгу. Мастак Генадзь Буралкін зрабіў эскіз. Але было гэта даўнавата — яшчэ да эканамічнага крызісу.

Так атрымалася, што з таго часу трапляў я ў сталіцу Вялікага княства Літоўскага толькі похапкам ці праездам. А гэтая камандзіроўка пераканала, што змены ў горадзе адбыліся велізарныя. Дапамаглі кантакты з Еўрасаюзам, шматлікія прааанаўскія гранты, шчыльныя стасункі з прыватнікамі.

Застаецца дадаць, што мы — не першыя ў свеце. Даўно аднаўляецца, скажам, расійскі Выбарг. Мэты тая самая: павышэнне турыстычнай прывабнасці, арыенцір на турызм як бюджэтаўтваральны для горада фактар. Як паказвае практыка суседзяў, гэта справа не аднаго дзесяцігоддзя.

Яўген РАГІН, Мінск — Навагрудскі раён — Мінск / Фота аўтара

Увасабленне ідэі

МІНДОЎГ — НА КАНІ. І ТОЛЬКІ ТАК

Я — чалавек заможны. У сэнсе таго, што маю некалькі малых радзім. Ды і падчас камандзіровак так “укараняюся ў натуру”, што нават дахаты з’язджаць не хочацца. Зразумела, у спіс “родных” трапляюць далёка не ўсе гарады. Але Навагрудка — у ліку першых. Штосьці ёсць прыцягальнае ў яго насельніках, іх учынках, у гэтых ціхіх прысадах, дзе стомленая восенняя лістота золатам выкладае багатую раму замкаваму краявіду. Ёсць горад залаты...

Ля аўтавакзала Навагрудка ўсталяваны бюст Якуба Коласа. Наколькі ведаю, Янка Купала тыя мясціны наведваў, а Колас — не. Інтрыга! Ад вакзала да аддзела культуры вядзе вуліца Міцкевіча (імя на шыльдах не пазначана). Грэшнай справай падумаў, што ўшаноўваецца не Адам, а Канстанцін. Знаўцы абверглі версію катэгарычна: Колас у свой час выбіраўся ад мясцовай выбарчай акругі ў Вяроўны Савет БССР. Вось і ўсё тлумачэнне “бюставай” загадкай. І гэта толькі адна маленькая гісторыя з вялікай гісторыі старадаўняга горада. Калі захочаце, вам распавядуць безліч легенд пра першага князя ВКЛ і першага караля на беларускіх абсягах, пра Адама Міцкевіча, Уладзіміра Высоцкага і зяця Трампа спадара Кушнера...

А колькі яўрэйскіх паказак лунае паміж забудовы гістарычнага цэнтра! Яўрэйскія амаль няма, а паказкі — гэтакія ж неўміручыя, як мясцовы брук. Згадаўся Міхаіл Велер — аўтар “Легенд Неўскага праспекта” і “Арбата”. Шкада страшэнна, што для Навагрудка такога кемлівага аўтара пакуль не знайшлося. Лішняя рэкламы ніколі не бывае. Навуковых трактатаў пра край хапае, а васьмь лёг-

Край цмокаў ды рыцараў

Музейная прывабнасць навагрудскай прасторы

кага лірычнага чытва (з прэзентацыйна-рэкламным акцэнтам) — пакуль бракуе.

Добра, што пытанне з танымі абедамі для турыстычных груп, калі верыць галоўнаму спецыялісту мясцовага аддзела культуры Наталлі Жышко, паспяхова вырашаецца. А дзе вандроўніку жыць? Наколькі ведаю, у горадзе — дзве гасцініцы: камунгасаўская (на жаль, “імяны” нумар Высоцкага быў заняты, і я жыў у іншым) і прыватная. Узноўлены і гатэль “Еўропа”, але пакуль ён не працуе. Двух гатэляў для горада, з цікавосткамі якога можна знаёміцца не адзін тыдзень (а ёсць яшчэ і не менш

прывабны раён) — яўна малавата.

У старшыні Навагрудскага райвыканкама Анатоля Маркевіча на гэты конт вельмі акрэслена пазіцыя. Дапамагчы затрымаць транзітнага турыста павінен прыватны бізнес. Шчыльна супрацоўнічае з мясцовымі ўладамі мастак Кастусь Качан, які стварыў карцінную галерэю, а побач аднавіў дом, дзе плануюцца і гасцінічныя нумары. Па словах кіраўніка раёна, дваццаць гадоў стаяла без справы былая база перасоўнай мехкалоны. Горад прыняў яе ў камунальную ўласнасць і выставіў на аўкцыён. Прыдбаў аб’ект мясцовы прадпрыемльнік, і тут ідзе праца па

ўзвядзенні гасцінічнага комплексу. Ёсць намер перадаць у прыватныя рукі і дзяржаўны гатэль, які патрабуе “перараджэння”. Маўляў, прыватнік лепей ведае, што трэба кліенту, а што — не. Лагічна.

Спадар Анатоль паабяцаў, што помнік Міндоўгу на Цэнтральнай плошчы з’явіцца абавязкова. І абавязкова — конны. Да слова, Дом культуры на цэнтральнай плошчы доўгі час знаходзіўся ў аварыйным стане. Цяпер ён адрамантаваны.

ПАБУДЗЕМ ГУЛІВЕРАМІ?

Бібліятэкары ўзялі мяне літаральна ў палон і не адпускалі пакуль усё

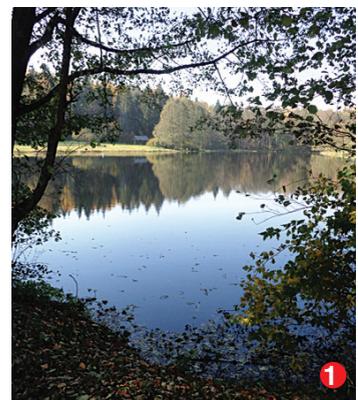
на здымках:

- 1 **Возера Літоўка.**
- 2 **Старшыня Навагрудскага райвыканкама Анатоль Маркевіч.**
- 3 **Дырэктар райбібліятэкі Ірына Царук, бібліятэкар Святлана Чубрык і намеснік дырэктара Ірына Старадымава (справа — налева) ля макета гістарычнага цэнтра Навагрудка.**
- 4 **Галоўны сувеніршчык Навагрудка Уладзімір Бузук.**
- 5 **Дырэктар Любчанскага ГДК Віктар Новік.**
- 6 **Кастусь Качан з жонкай Жаннай.**
- 7 **Музей беларускага фэнтэзі.**
- 8 **“Піянерскі” ліхтар.**
- 9 **Архангел Міхаіл на бібліятэцы.**

не паказалі і не распавялі. Зрэшты, вельмі правільная тактыка. У адваротным выпадку розныя падазрэнні ўзнікаюць. Дык васьмь, у Навагрудку не было калі ім узнікаць.

Але спачатку — чарговая легенда.

Цэнтральная раённая бібліятэка Навагрудка знаходзіцца на вуліцы 1 Мая (раней — 3 Мая, у гонар прыняцця ў Рэчы Паспа-

1

5

8

2

3

4

6

7

літай першай у Еўропе канстытуцыі), а бакавы яе фасад — на Замкавай. Рог будынка зрэзаны, тут знаходзіцца ўваходу бібліятэчны міні-музей міні-макетаў “Страчаная спадчына” (пра яго гаворка — трэшкі ніжэй), а за польскім часам у гэтай камяніцы прадаваліся спіртныя напоі. Раней завядзенка была такая: калі крама месцілася на Замкавай, наведвальнікам яе маглі быць толькі жыхары Замкавай. А ў нашым выпадку крама дзвярыма выходзіла на скрыжаванне дзвюх вуліц. Значыць, мела права абслугоўваць жыхароў і той, і другой. Вось такі, можна сказаць, маркетынгавы ход.

За “Страчаную спадчыну” навагрудскія рупліўцы атрымалі прыз па выніках нядаўняга Рэспубліканскага конкурсу “Бібліятэка — асяродак нацыянальнай культуры”.

— Такого вы нідзе не ўбачыце, — запэўніла дырэктар установы Ірына Царук.

І не памылілася. На падмурку навуковых даследаванняў быў створаны пластыкавы макет будовы ўсяго гістарычнага цэнтру Навагрудка. Здымаю капялюш перад бібліятэкарамі за іх карпагліваю працу, якая працягваецца і па сёння. І тое, што ўжо ёсць, дае цудоўную магчымасць для самых розных інтэрактыўных гульніў, ад якіх не адмаўляюцца і дарослыя.

Прарывам бібліятэкараў вельмі натхніўся кіраўнік раёна Анатоль Маркевіч — і папрасіў спрычыніцца да агульнай справы школьнікаў горада ды раёна. Так узнік працяг бібліятэчнай экспазіцыі, які размясціўся пад адкрытым небам ля гасцініцы “Навагрудак”: тут з’явіліся копіі сядзібна-паркавага ансамбля Брахоцкіх у Вераскаве (арыгінал якога, на жаль, знаходзіцца ў жахлівым стане), Навагрудскіх езуіцкага калегіума і ратушы, палацавага комплексу Храптовічаў у Шчорсах — тых архітэктурных скарбаў, якія беззваротна зніклі з карты Навагрудчыны. Ходзіш паміж макетаў — і адчуваеш сябе Гуліверам.

Яшчэ адна гарадская гісторыя, якая паспела стаць легендарнай. Старшыня райвыканкама прапанаваў зрабіць алею ліхтароў ля Дома-музея Адама Міцкевіча. Ініцыятыву падхапілі і, можна сказаць, развілі гарадскія арганізацыі, прадпрыемствы і суполкі. Кожная прапанавала свой варыянт. Прапанавала і зрабіла. Да арыгінальных і маляўнічых месцаў горада дадалася яшчэ адно. Кожны ліхтар — непадоб-

ны на іншыя, але пачуцця эклектыкі не ўзнікае. Алея хутчэй нагадвае дэфіле модніц, у кожнай з якіх — свой самавіты куцюр’е. Мне, да прыкладу, вельмі спадабаўся ліхтар ад піянерскай суполкі. Нібыта на час у дзяцінства трапіў.

НЕСНАБІСЦКІ БАМОНД

Са спадаром Кастусём мы бачыліся, калі ён толькі прыступаў да вялікага навагрудскага будаўніцтва. Сёння ўжо ёсць на што паглядзець. На першым паверсе знаходзіцца, уласна, галерэя мастака. Качан — пейзажыст, на мой погляд, самадастатковы, а таму — пастяховы. У мяне, не мастацтвазнаўцы, крытэрыі ацэнкі карціны адзіны: калі я хачу жыць ці знаходзіцца ў тым, што выяўлена на палатне, работа атрымалася. Яна настраёвая, прымушае думаць, суперажываць, вышукваць тыя сэнсы, пра якія аўтар і не здагадваецца. Усё гэта тычыцца і творчасці Кастуся Качана.

Хоць ён і з Навагрудскага раёна родам (жонка Жанна — таксама), але ў горадзе спачатку прыглядаліся да яго з недаверам. Мінуў час, і сям’я мас-

така стала сярод месцічаў сваёй. Жанна ладзіць мастацкія выставы, арганізуе музычныя і літаратурныя салоны. Часты яна госць і ў згаданай ужо бібліятэцы. А якую шыкоўную калекцыю каляровага шкляннага посуду ёй удалося сабраць! Карацей, ёсць у Навагрудку свой бамонд! І вельмі прыемна, што на снабізм ён зусім не хварэе.

А спадар Кастусь паранейшаму сумяшчае мастакоўскі клопат з будаўніцым. Даводзіць да ладу яшчэ адзін будынак, які стане і музеем, і гатэлем адначасова. Прычым робіць гэта ў строгай адпаведнасці з першапачатковым выглядам фасадаў і вокнаў той камяніцы. Дарэчы, менавіта Кастусь Качан стаў ініцыятарам стварэння ў горадзе архітэктурнай камісіі, якая кантралявала б ход стыхійных рамонтаў старасвецкіх будынкаў, ставіла б рэкамендацыйную заслоны эклектыкі і безгустоўі. Гэтую ініцыятыву цалкам падтрымлівае галоўны спе-

цыяліст адзела культуры Наталля Жышко.

Чарговае ўражанне — ад Уладзіміра Бузюка, гаспадара сувенірнай крамы на Замкавай, галоўнага, на мой погляд, сувенірчыка Навагрудка. Ягоная паветка літаральна нашпігаваная тымі ўзорамі дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, якія і маюць быць у першай сталіцы ВКЛ. Штапоўкай з азіяцкіх краін там нават і не пахне. Бузюка забяспечваюць таварам дзясяткі рамеснікаў. І кожнага ён пастаянна наведвае, каб замовіць штосьці новае. Канкурэнцыя вымагае: непадалёк яшчэ адна сувенірная крама, таму трэба круціцца. Менавіта з гэтай прычыны Уладзімір пачаў супрацоўнічаць са спецыялістамі, якія вырабляюць вышыванкі. А лён пастаўляе яму Слонім. Усё тут прадумана да дробязяў. Цэннікі добра бачныя. Нават фірмовыя пакеты размаляваюцца ўручную. Ды плюс — ветлівасць і гасцінасць гаспадара.

А што чакае патрабавальнага турыста за межамі горада? Касцёл Святога Казіміра ва Уселюбе — адзін з самых старажытных у Беларусі, рэшткі сядзібы Храптовічаў у Шчорсах, азёры Свіцязь і капліца Карповічаў ля Валеўкі (а побач знаходзілася сядзіба Чамброў — радзіма маці Міцкевіча); Свята-Елісееўскі Лаўрышаўскі манастыр у Гнесічах... Тут і месяца не хопіць, каб усё агледзець, усвядоміць ды запомніць.

Мястэчка Любча вядомае найперш сваім замкам, які цяпер аднаўляюць валанціёры. Дырэктар гарпаялковага дома культуры Віктар Новік лічыць замкавую прастору другой сцэнай. Разам з калегамі напісаў сцэнарый анімацыйнай праграмы “Любчанскі шпацыр Радзівілаў”, разлічаную і на дарослых, і на дзяцей. Самі пашылі касцюмы. Гэтая праграма стала звышзапатрабаванай сярод турыстаў. Кожнаму з іх хочацца спрычыніцца да вялікіх спраў, адчуць сябе князем і ўрэшце перамагчы цмока.

Гэты край звязаны і яшчэ з адным рыцарам — Уладзімірам Высоцкім, сябрам Віктара Турава. Знакаміты бард прыязджаў і на Літоўку, дзе здымаўся фільм “Сыны ідуць у бой”, да якога ён пісаў песні. Цяпер на беразе возера ладзіцца бардаўскі фэст. Аўтобусны прыпынак там упрыгожаны цытатамі ды барэльёфамі сцэн з паэмы Міцкевіча “Гражына”. Гэта нібы прэлюдыя да размешчанага непадалёк Музея беларускага фэнтэзі — апошняга прытулку нашых цмокаў.

Знаёмцеся!

Чалавек-музей у горадзе-музеі

Чалавек-музей Мікалай Гайба.

Дырэктар Дома-музея Адама Міцкевіча — чалавек далікатна датклівы. Напэўна, як і кожны спрактыкаваны музейшчык. Неяк пачаў Мікалай Паўлавіч высвятляць, адкуль ягонае прозвішча пайшло. Сам ён — з Вялікіх Вераб’евічаў. Пяць сем’яў там з прозвішчам Гайба. Усе — сваякі, але ніхто паходжання не ведае.

Тады Мікалай Паўлавіч інтэрнэт пачаў мучыць. І вось што атрымалася: Гайба — горад у Італіі, метэастанцыя ў Індыі, віла ў Іспаніі, возера ў Бразіліі. Маё асабістае меркаванне: Гайба — гэта

чалавек “адусюль патрошку”. Проста Навагрудак для яго — асноўная малая радзіма.

А яшчэ ён літаратар, аўтар пяці гістарычных кніг і неблагіх вершаваных твораў. Санетаў мала, бо, па перакананні аўта-

ра, добрага ў літаратуры не павінна быць шмат. Някелскі з яго атрымаўся і фатограф.

Мікалай Паўлавіч так даўно займаецца музейнай справай і даследуе жыццё ды творчасць Адама Міцкевіча, што ў горадзе іх пачалі атаясамліваць. Словазлучэнне “Музей Гайбы” я чуў за дзень некалькі разоў.

Як і Міцкевіч, Гайба па гараскопе — Казерог. Як і Міцкевіч, на пачатку жыццёвага шляху Гайба і не думаў стаць гуманітарыем. Хто распараджаецца нашым жыццём? Хто скіроўвае яго ў правільнае рэчышча? Я перакананы, што Мікалая Гайбу любіць Бог, і менавіта Ён натхняе музейшчыка і паэта на чарговы ўчынак.

За год Дом-музей наведвае ці не 30 тысяч экскурсантаў, ладная частка з якіх — замежнікі з самых розных краін, уключаючы нават Аўстралію і Бразілію. На жаль, на сярэднямесячны заробак дырэктара музея (да прыкрага сціплы) такі паказчык паўплываў неістотна.

А Мікалай Гайба працягвае адшукваць факты з жыцця Адама Міцкевіча. Заседжваецца ў сваім кабінете па начах. Вартаўнікі кажуць, што пасля заходу сонца драўляная музейная лесвіца пастаянна рыпіць. Уражанне, маўляў, такое што Міцкевіч спускаецца да Гайбы, каб разам зрабіць чарговы экскурс у мінулае.

Замест заканчэння

Міндоўг на плошчы Леніна?

Толькі адзіная заўвага. Я не хацеў бы, каб у горадзе-музеі, дзе кожны каменьчык памятае крокі вядомых ва ўсім свеце асобаў, заставаліся вуліцы, названыя ў гонар тых людзей, якія ніколі ў Навагрудку не былі.

На Савецкай знаходзіцца сквер, дзе, паводле легендаў, спяваў Уладзімір Высоцкі. На Беларусі, па-мойму, пакуль няма вуліцы Уладзіміра Сямёнавіча. А такі факт толькі б дадаў Навагрудку прывабнасці. І конны Міндоўг на плошчы Леніна — гэта адно, а Міндоўг на Гандлёвай плошчы — зусім іншае.

Гістарычная забудова на плошчы Леніна, якая называлася калісьці Гандлёвай.

Разумею, што праект па пераўтварэнні Навагрудка ў музей — доўгатэрміновы, разлічаны на дзясяткі гадоў рэалізацыі. І вырашаць пытанне па перайменаванні вуліц па-

Ансамбль пастаянна гастралюе. На яго рахунок годны ўдзел ажно ў трыццаці міжнародных фестывалях. Летам калектыву вярнуўся са Славакіі, узімку збіраецца ў Францыю. Да слова, замежныя вандроўкі ладзяць самадзейныя артысты за свой кошт. Добры прыклад самаахвярнай папулярызаванай традыцыйнага мастацтва на Захадзе! Але вось што здыўна і прыемна адначасова: самым прэстыжным лічыць Наталля Еўдакімовіч удзел у Рэспубліканскім фестывалі фальклорнага мастацтва “Берагіня”. Маўляў, больш прафесійнага стаўлення да захавання традыцыйных песні і танца ў свеце няма.

Дарэчы, гаворка пра “Берагіню”, пра сённяшні стан фестывалю і перспектывы яго развіцця будзе весціся 30 кастрычніка ў Беларускам дзяржаўным універсітэце культуры і мастацтваў. Старшыня Беларускага фонду культуры Тадэвуш Стружэцкі распавядае, што мерапрыемства БФК ладзіць сумесна з Рэспубліканскім цэнтрам нацыянальных культур пры падтрымцы Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь. Тэма сустрэчы — “Традыцыйная культура беларусаў: сучасны стан, праблемы захавання і развіцця”. Матэрыял пра гэта чытайце ў наступных нумарах “К”.

21 кастрычніка ў мястэчку **Райца Карэліцкага** раёна адбылося свята народных умельцаў у гонар іх ахоўніцы — славянскай багіні Макошы. Работы рамеснікаў былі выстаўлены ў сельскім клубе. Творчасць супрацоўнікаў раённага дома рамёстваў вызначалася жанравай разнастайнасцю. Інфармацыйны складнік свята забяспечыла Райцаўская сельская бібліятэка, якая падрыхтавала выставу кніг пра Макошу.

Піша загадчык арганізацыйна-метадычнага аддзела Палаца мастацтваў **Бабруйска** Наталля Чорная: “Прайшоў другі гарадскі конкурс прафесійнага майстэрства сярод работнікаў устаноў культуры, арганізаваны аддзелам культуры **Бабруйскага гарвыканкама**, **Магілёўскай абласной і Бабруйскай гарадской арганізацыямі Беларускага прафсаюза работнікаў культуры, інфармацыі, спорту і турызму**. Конкурс доўжыўся з чэрвеня па канец кастрычніка ў тры этапы. Сярод пераможцаў — загадчыца гарадской бібліятэкі **№ 8 імя Ефрасініі Полацкай Наталля Каўгарэня**, кіраўнік узорнай харэаграфічнай студыі “**Бабраня**” і балетмайстар **Заслужанага аматарскага калектыву Рэспублікі Беларусь — народнага ансамбля танца “Юнацтва” Палаца культуры Бабруйска Яўген Краўцоў**, настаўнік па класе харавых дысцыплін **ДШМ № 2 імя Уладзіміра Алоўнікава Кацярына Перхава**, кіраўнік гуртка дэкаратыў-

У лістападзе спаўняецца 30 гадоў ансамблю народнай песні і музыкі “**Сузор’е**” **Пратасевіцкага сельскага дома культуры**, што ў **Асіповіцкім раёне**. Прыдумала і стварыла яго **Соф’я Мароз**. Тады ў калектыве бабулькі былі. Цяпер “**Сузор’ем**” кіруе дачка **Соф’і Віктараўны Наталля Еўдакімовіч**. Ансамбль памаладзёў, з’явіліся ў ім танцавальная ды інструментальная групы. **Варта дадаць, што першым у склад памаладзелага “Сузор’я” ўвайшоў муж Наталлі — Аляксандр**.

Яўген РАГІН

Патанцаваць з Барбарай Радзівіл

На здымках:

- 1 Геранёны: я запрашаю вас на паланэз.
- 2 Полацк: выступаюць “Галасы спадчыны”.
- 3 Хто самы творчы на Дзяржыншчыне?
- 4 Вось ён які, бераставіцкі касцюм.

на-прыкладнага мастацтва і мастак-афармляльнік **Цэнтра культуры і адпачынку Ленінскага раёна Бабруйска Настася Паўловіч**, **метадыст кінастатра “Мір” КУП “Бабруйскакіно” Наталля Кокаш** і **настаўнік па класе домры і мандаліны ДШМ № 1 імя Яўгена Цікоцкага Людміла Зайкоўская**.

Прайшло тры гады, як сышла з жыцця заснавальніца народнага фальклорнага калектыву “Галасы спадчыны”, захавальніца манеры спеваў “уперахлест” **Вера Пісюкова**, якая працавала ў **Багатырскім СДК**. Рэдактар **Полацкага** раённага цэнтра культуры **Кацярына Паўловіч** распавядае, што справа фалькларыстыкі працягваецца. Дырэктар клуба **Алена Лукавіцкая** і цяперашні кіраўнік гурта “Галасы спадчыны” **Тацяна Стараннік** памнажаюць спадчыну **Веры Уладзіміраўны**. 20 кастрычніка **Багатырскі СДК**

ладзіў фальклорны фэст у памяць аб **Веры Пісюковай**. “Галасы спадчыны” рыхтавалі мерапрыемства разам з ансамблем-спадарожнікам “Каласочкі”. Дапамагаў яму ўзорны фальклорны калектыву “**Лецейка**”. А шанюным госцем стаў гурт “**Варган**” з **Полацкага** дзяржаўнага ўніверсітэта.

На раённым семінары загадчыкаў філіялаў па культурна-адпачынкавай дзейнасці **Бераставіцкага** раённага цэнтра культуры і народнай творчасці адбылася прэзентацыя адноўленага бераставіцкага строю. Вопратка была прадстаўлена не на манекенах, а на людзях: работнікі культуры прымяралі яе на сябе і паспрабавалі ўвасобіць у рэальнасці вобразы тагачасных насельнікаў **Бераставіччыны**. Удзельнікі семінара абмеркавалі асаблівасці жаночага і мужчынскага касцюмаў, пазна-

гачык аддзела маркетынгу **Бярэзінскай** цэнтральнай раённай бібліятэкі **Тамара Круталевіч** распавядае, што **Мікалай Аляксандравіч** — выбітны фізік, прадстаўнік навуковай эліты Беларусі — меў сялянскія карані. Ён не раз прызнаваўся: “Без роднай хаты я ў свеце заблукаў, вярнуўся — нібы зноўку нарадзіўся”. Вечарына памяці адбылася ў вёсцы **Сяліба**, дзе будучы акадэмік вучыўся ў школьцы. **Землякі ўшанавалі памяць Мікалая Барысевіча**

льнага часу, **Забыванскага** сельскага клуба і **Мурынборскага** сельскага цэнтра культуры.

У **Светлагорску** і **Мазыры** прайшоў абласны конкурс народных (узорных) вакальных аматарскіх калектываў “**Спеўная Гомельшчына**”. У мерапрыемстве бралі ўдзел 54 калектывы з 20 раёнаў вобласці і **Гомеля**.

Вядучы **Віцебскага** абласнога цэнтра народнай творчасці **Ала Лялькіна** распавядае, што ва ўстанове працуе выстава работ майстроў з народных клубаў пры **РДР “Докша” (Докшыцкі раён)** і “**Традыцыя” (Віцебскі)**. У экспазіцыі — разьба па дрэве, саломка і лозапляценне, кераміка і лепка з гліны, жывапіс і мастацкі роспіс па палатне ды шкле, бісерапляценне, вязанне прутком, кавальства і чаканка, шматковае шпшыцё, вышыўка ды ткацтва.

Міжнародны конкурс юных выканаўцаў эстраднай песні “**Халі-Хало**” ў **Полацку** прыняў ужо больш за 200 заявак на ўдзел. Прафесійнае журы (яго ўзначальвае заслужаны дзеяч культуры Рэспублікі Беларусь **Святлана Стацэнка**) адабрала 46 юных выканаўцаў ад васьмі да шаснаццаці гадоў. Навіной “**Халі-Хало — 2018**” стала лёсаванне ў online-рэжыме, якое адбылося 21 кастрычніка.

У **Дзяржынскім** гарадскім доме культуры прайшоў традыцыйны раённы конкурс творчай моладзі “**Круглая пяцёрка**”. Каманды (у кожнай — па пяць чалавек) прадстаўлялі працоўныя арганізацыі горада і раёна. Цягам месяца яны разам з прафесійнымі педагогамі вывучалі харэаграфію ды вакал. У выніку Гран-пры атрымала зборная дзяржаўных сельскіх клубаў-бібліятэк, **Новасаматэвіцкага** клуба во-

ёмліліся з нюансамі пошукавай дзейнасці.

Аграгарадок **Геранёны (Іўеўскі раён)** правёў “**Рэха забытага балю ў Барбары Радзівіл**”. Прысутнічалі толькі дамы і кавалеры. Піша загадчык аддзела народнай творчасці **Іўеўскага** цэнтра культуры і вольнага часу **Лілія Кішкель**: “*Мы ўсе вярнуліся ў XVI стагоддзе, калі старажытныя Геранёны належалі Гаітольдам, а Барбара Радзівіл была жонкай ваяводы Станіслава Гаітольда... У фае ўстановы культуры працавалі выставы вэчераў, літаратуры, сувенірнай прадукцыі*”.

Бярэзінская раённая бібліятэка правяла акцыю “**Геній родам з вёскі**”. Прывесчана яна была 95-годдзю з дня нараджэння і трэцім угодкам з дня смерці акадэміка **Мікалая Барысевіча**, які нарадзіўся ў вёсцы **Лучны Мост**. За-

ў мясцовым клубе-бібліятэцы.

20 лістапада ў **Касцюковіцкім** раённым цэнтры культуры адбыўся XII раённы фестываль народнай творчасці сельскіх устаноў культуры. Назва фэсту — “**Крыніца душы**”. Сёлета ён прысвячаўся Году малой радзімы. Загадчык аддзела культурна-адпачынкавай дзейнасці цэнтралізаванай клубнай сістэмы **Касцюковіцкага** раёна **Святлана Захарэнка** піша, што падчас мерапрыемства выступілі творчыя калектывы **Муравіўскага** (дарэчы, мастацкі кіраўнік гэтай клубнай установы **Наталля Кірыенка** — аўтар гімнічнай песні фестывалю), **Тупічынскага**, **Шарэйкаўскага**, **Баронькаўскага**, **Сялецкаўскага** сельскіх дамоў культуры, **Пралетарскага** і **Крапівенскага** сельскіх клубаў-бібліятэк, **Новасаматэвіцкага** клуба во-

Ва Украіне ў апошнія гады — сапраўдны тэатральны бум. У той час, як нават на прасунутым у культурных адносінах Захадзе назіраецца — па тамтэйшых мерках — спад цікавасці да тэатральнага мастацтва, у нашых паўднёвых суседзяў — аншлагі. Назіраюцца яны і ў оперным тэатры. І некаторыя прыдумкі суседзяў, без сумневу, могуць быць карыснымі і нам.

Надзея БУНЦЭВІЧ

НЕНАВЯЗЛІВАЯ ПРАФАРЫЕНТАЦЫЯ

Ці ведаеце вы, да прыкладу, што ў Кіеве існуе спецыяльны оперны тэатр, прызначаны менавіта для юнай аўдыторыі? Прычым у дадатак да іншых — знакамітага опернага, тэатр аперэты (у нас падобная трупа ўзраста да Музычнага тэатра), студэнцкага тэатра ў Акадэміі музыкі (у нас ён таксама існуе — Оперная студыя, ды праблемы з рэпетыцыйнай і канцэртнай заламі не дазваляюць ладзіць паказы на шырокую публіку).

Кіеўскі муніцыпальны акадэмічны тэатр оперы і балета для дзяцей і юнацтва быў створаны ў 1982 годзе па прыкладзе Наталіі Сац (яна, дарэчы, дапамагала і ўкраінскім калегам). Дастаткова зірнуць на афішу, каб пераканацца, што гэта не музычны ТЮГ, а штосьці куды большае. І што там вядзецца вельмі планамерная работа па падрыхтоўцы дарослага опернага, балетнага, філарманічнага глядача.

У штаце тэатра прадугледжана пасада педагога-метадыста. Стаўку дзеляць дзве дзяўчыны з Акадэміі музыкі, якія працуюць з дзецьмі непасрэдна ў час спектакляў. Да пачатку дзеяння яны выступаюць з невялічкім уступным словам, настройваюць публіку на тое, што можна будзе пачуць і ўбачыць. У антракце і пасля спектакля — дзяжураць ля аркестравай ямы і ў фэе, распавядаюць пра музычныя інструменты, адказваюць на пытанні. Да таго ж, паводле папярэдняй замовы можна патрапіць і ў закуліссе.

Акрамя ўласна спектакляў, ёсць і аўтарскі праект — “Музычныя класікі”, што складаецца з некалькіх “азбук”: сімфанічнай, балетнай, опернай. У форме прыгодніцкага спектакля з інтэрактывам дзецям і бацькам нязмушана выкладаюць асновы музычнай граматы, тэорыі і гісторыі музыкі, вучаць правілам паводзін у тэатры і канцэртнай зале.

Сюжэтная канва прыблізна наступная. Злая

опера

для пачаткоўцаў

фея, каб сарваць прадстаўленне, раскідала лісткі партытуры па розных эпохах і краінах. Казачныя героі разам з усімі прысутнымі выпраўляюцца на пошукі нот. Вельмі важна, што да кожнай такой імпрэзы падрыхтавана не проста звычайная праграма з імёнамі ўдзельнікаў, а цэлая кніжыца памерам са школьны сшытак на 16 старонак. І там замест сціслага лібрэта дасціпна выкладзены звесткі на абраную тэму: невялічкі слоўнік, гістарычныя цікавосткі... І, што вельмі важна, малюнкі ды фота з паказам элементаў практычных навываў: дырыжыравання на дзве, тры, чатыры чвэрці, асноўных балетных пазіцый і гэтак далей. Чым не прыклад ненавязлівай прафарыентацыі?

У фэе ўсталяваны некалькі балетных станкоў з люстэркамі — атрымліваецца штосьці нахштальт маленькай рэпетыцыйнай залы. Дзяцей (асабліва дзяўчынак) ад тых станкоў — не адагнаць. Спектакль даўно завершаны, у гардэробе — ніякай чаргі, а яны ўсё “трэніруюцца”, імкнуцца паўтарыць убачаныя рухі. Пагадзіцеся, гэта таксама працуе!

Фэе ж першага паверха шчодра ўпрыгожана не толькі сцэнічнымі строямі, як у нашым оперным, але і дэкарацыямі ранейшых спектакляў, вялізным банерам самога тэатра. Ідэальна для фота! Улічваючы далейшае траплянне здымкаў у сацыяльныя сеткі, гэта яшчэ і дадатковая рэклама. У тэатры не “заігрываюць” з маленькімі глядачамі, а адразу ставяцца да

іх як да юных пакуль, але ў будучым — дарослых глядачоў.

Курс на сучаснае еўрапейскае мастацтва і перадавыя музычна-тэатральныя тэндэнцыі Кіеўскі дзіцячы оперны трымаў заўжды. Тут былі пастаўлены, да прыкладу, оперы “Разумніца” Орфа, “Грудзі Тырэзія” Пуленка. Гэтыя спектаклі прыцягнулі да тэатра ўвагу не толькі вядучых украінскіх, але і замежных крытыкаў. Штосьці падобнае адбывалася і ў нашым оперным. У пачатку 1960-х намаганнямі дырыжора Таццяны Каламейцавай на афішы ўзнікла (і пазней была выдзелена на грамплытках) “Арэстэя” Танеева — упершыню ў СССР. У канцы 1980-х, таксама ўпершыню, была пастаўлена “Мадалена” Пракоф’ева.

“САБАЧЫ” МЮЗІКЛ

Менавіта для гэтага тэатра Уладзімір Назараў напісаў мюзікл “Жыў сабе сабака...” Да прэм’еры было выдзелена і вершаванае лібрэта (адразу заўважу, вельмі сакавітае, каларытнае: што ні рыфма — сапраўдная перліна), прычым асобнай кніжыцай з цудоўнымі каларовымі малюнкамі. Дадам, што Кіеўскі “дарослы” оперны выпускае да кожнай дзіцячай прэм’еры багата ілюстраваны буклет — таксама ў выглядзе асобнай кніжкі, якую можна разглядаць і перачытваць яшчэ доўга, адначасова аднаўляючы памяць пра спектакль.

Для параўнання: многія нашы тэатры, асабліва рэгіянальныя, да дзіцячых спектакляў увогуле праграмаюць не робяць. А калі і робяць, дык тую паперку ў бо-

льшыцы выпадкаў можна не чытаючы выкінуць: акрамя прозвішчаў артыстаў і пастаноўчыкаў, там няма нічога.

У аснову мюзікла пакладзены знакаміты ўкраінскі мультіпра сяброўства ваўка з сабакам. Адштурхнуўшыся ад вядомага сюжэта, аўтары напоўнілі апавед падрабязнасцямі, пашырылі характары жывёл і людзей. Адмовіліся ад размоўных дыялогаў, затое павялічылі колькасць разгорнутых сцэн з больш складанай, чым арыя, хор ці дуэт, драматургіяй. Другую дзею, цэнтрам якой становіцца вясельле, пэўна, можна было б і пашырыць — за кошт музычна ўвасобленага вясельнага абрада і жывых спеваў у народнай манеры — якімі, дарэчы, пачынаўся спектакль.

Узгадаю, што ў колішняй аперэце “Несцерка” нашага Рыгора Суруса тая ж сцэнічная сітуацыя — вясельле ў вёсцы — выклікала перанос сюды некалькіх частак з яго кантаты “Сваток”, і гэта надала твору яшчэ больш трывалы фальклорны падмурак. Разам з тым, гэта запавольвала дзеянне, чаго, відаць, і баяліся аўтары “Сабакі”.

Гледзячы ва ўсіх сэнсах паспяховы ўкраінскі мюзікл, які, безумоўна, будзе разабраны на цытаты, раптам згадала нашу “Цацачную краму”. У гэтым песенным цыкле канца 1990-х, створаным на вершы Леаніда Дранько-Майсюка, таксама былі і Галодны воўк, і Сабака, і многа іншых беларускіх жывёл з трапна выяўленымі характарамі. Тыя песні і цяпер ідуць “на ўра” ў любой дзіцячай, не гаворачы пра дарослую, аўдыторыі. Дадаць туды крыху

“гісторыі”, узаемаадносін цацак, пакуль крама зачынена, — гэта ж які мог быць нацыянальны мюзікл! На жаль, не склалася. А тэатры і дагэтуль спяваюць песні галоднага на рэпертуар “ваўка”, выдатна выводзячы “падвыванні” праз пустыя творчыя партфелі нашых аўтараў. Ну, не прынеслі ім на сподачку!

ТЭАТР ЯК ЭКСКУРСІЙНЫ АБ’ЕКТ

Нашы тэатры таксама клапоцяцца пра свайго глядача. Той жа оперны раз на год праводзіць Дзень адчыненых дзвярэй, калі адтыву і дарослых па папярэдняй замове водзяць на экскурсіі ў закуліссе. Ёсць і платныя паслугі: тыя ж экскурсіі, а таксама інтэрактыўныя праграмы ў рамках праекта “Вялікі тэатр — дзецям”. Але ў Кіеве гэта робяць значна часцей. І ўдала сумяшчаюць з турыстычным рухам.

Наш оперны таксама можа пахваліцца турыстамі. Асабліва многа іх было адразу пасля рэканструкцыі. Суцэльнымі аўтобусамаі буйныя прадпрыемствы з усёй Беларусі і асабліва Міншчыны вазілі сваіх супрацоўнікаў на спектаклі. Сама неяк была сведкам, як госці пакідалі ў аўтобусе набытыя ў сталічных крамах рэчы, аглядалі тэатр, ішлі ў залу, а пасля першай дзеі ўсёй кампаніяй перамяшчаліся ў буфет і адзначалі добра праведзенае культурнае мерапрыемства.

Ва Украіне наведванне опернага тэатра — адзін з трывала замацаваных турыстычных маршрутаў. Кіеўскі “дарослы” оперны супрацоўнічае з турыстычнымі агенствамі. І тыя

ўключаюць тэатр (прагляд спектакля ці толькі экскурсію) у спіс магчымых для наведвання тураб’ектаў. Запісацца ў групу, якая пойдзе ў тэатральнае закуліссе за гадзіну да спектакля, можна ў любым экскурсійным кіеўскім цэнтры горада. Каштуе нятанна. Экскурсаводамі выступаюць супрацоўнікі тэатра, атрымліваючы за гэта дадатковыя грошы. Ну, а тое, што падобныя паходы выклікаюць жаданне наведаць і самі спектаклі, зразумела.

Узгадаю адзін выпадак, сведкам якога стала. Бабуля прывяла на экскурсію свайго ўнука. Калі планавалася той “культпаход”, хлопчык катэгарычна адмаўляўся глядзець спектакль: маўляў, балет “Снежная каралева” — для маленькіх дурненькіх дзяўчынак. Але ў час экскурсіі падлетак настолькі захапіўся паказанымі светлавымі эфектамі і антуражам, што пачаў упрошваць бабулю застацца. А ўсе квітки даўно распрададзены! І адміністрацыя тэатра пайшла насустрач “патэнцыйнаму пастаяннаму глядачу”, паставіўшы два дадатковыя прыстаўныя крэслы.

Адэскі оперны адкрывае сезон яшчэ ў жніўні, у самы разгар пляжных адпачынкаў. Як ні дзіўна, але квітки тут намнога таннейшыя, чым у Кіеве і Львове. Патрапіць на спектакль можна, заплаціўшы ажно ў сем з паловай разоў менш, чым за экскурсію! Сама была сведкам, як у час опернай дзеі публіка, наглядзеўшыся на мармурова-пазалочаны прыгажосці ракако на лесвіцах і ў фэе, вальжана сунулася на выхад. Адсюль і выснова: цэнавы дэмакратызм не заўсёды спрыяе прасоўванню культуры.

Турыстычны ўхіл, незалежны ад пораў года, уласцівы і Львоўскаму опернаму імя Саломіі Крушальніцкай. Дарэчы, вельмі многа глядачоў тут бывае з суседняй Польшчы. Вельмі часта такія туры скіраваны менавіта на ввечэрнія спектаклі, да якіх, зразумела, далучаецца агляд старадаўняга горада і яго шматлікіх знарок прыдуманых турыстычных аб’ектаў — ад крамы-майстэрні, дзе на вашых вачах з’яўляюцца адмысловыя карамельныя вырабы, да тэматычных кавярняў, падобных да сваесаблівых музеяў.

У нас падобны культурны турызм пакуль у зачатковым стане. Што трэба для таго, каб ён развіваўся — прычым не толькі на ўнутрыбеларускім, але і на міжнародным узроўні? Найперш, напэўна, новыя мастацкія з’явы, цікавыя для спакушаных замежных глядачоў.

У гэтым месяцы адзін за адным выпалі два важныя для нашай гісторыі юбілеі. 29 кастрычніка стагоддзе святкуе беларускі камсамол. А трохі раней споўнілася 75 гадоў з дня аднаўлення працы Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Нагадаю: здарылася гэта ў 1943 годзе, калі, здавалася б, было зусім не да вучобы. Амаль уся тэрыторыя Беларусі пакуль яшчэ заставалася пад акупацыяй, таму заняткі праходзілі на станцыі Сходня пад Масквой.

Асоба, пра якую я хацеў бы распавесці, у пэўнай меры лучыць абодва гэтыя юбілеі. Будучы выбітны навуковец і педагог Давыд Мельцар пачынаў свой жыццёвы шлях камсамольскім лідарам адраджанага БДУ. Прайшоўшы гэтую школу, ён атрымаў той досвед, які потым дазволіў яму вучыць будучых настаўнікаў. Гэты прафесар і доктар навук зрабіў велізарны ўнёсак у падрыхтоўку кадраў для школ Рэспублікі Беларусь, задаючы для іх планку прафесіяналізму і натхняючы сваім прыкладам.

З НЯМЕЦКАГА АКРУЖЭННЯ

Давыд Мельцар нарадзіўся 16 лютага 1925 года ў Мазыры, які ў той час меў статус цэнтра акругі. Ужо ў пяцігадовым узросце мог чытаць, пісаць, рашаць арыфметычныя задачы. Настаўніца, якая жыла ў суседняй кватэры, прапанавала бацькам, каб Давыд наведваў яе заняткі. Так у 1930 годзе ён стаў школьнікам. Але неўзабаве бацьку запрасілі на працу ў Белкаапсаюз, і маленькі Давыд стаў мінчанінам ды неўзабаве пайшоў у падрыхтоўчы клас сярэдняй школы № 15.

Мінскі школьнік Давыд Мельцар шчыра верыў, што ён жыве ў самай шчаслівай, самай свабоднай краіне, “дзе гэтак вольна дыхае чалавек”. Але напад фашысцкай Германіі паставіў кропку ў яго шчаслівым савецкім дзяцінстве, перакрэсліўшы ўсе жыццёвыя планы, сярод якіх была і мара паступіць ва ўніверсітэт.

Мінск жорстка бамбіла нямецкая авіяцыя. Горад гарэў. Сям’я вырашыла пакінуць горад ды падацца на Усход. Маскоўская шаша была запоўнена бежанцамі, іх калоны абстрэльвалі немцы, і таму Мельцары збочылі на прасёлачныя дарогі. Галодныя і стомленыя, яны дабраліся да станцыі Талачын. Давыд Барысавіч потым успамінаў: “Тут нас дагналі нямецкія войскі. Калі ўжо на вуліцах горада ішлі бай, а нашыя ногі нам не падпарадкоўваліся ад стомленасці, удалося ўгаварыць начальніка санітарнага эшалона з раненымі ўзяць нас з сабой. Так у апошнюю хвіліну мы дзівам выскачылі “з нямецкага акружэння”.

Аднак шаснаццацігадовы юнак вырашыў вярнуцца ў пекла вайны самахоць. І моцна перажываў, калі яго звароты ў ваенкамат з просьбай адправіць на фронт што-разу атрымлівалі адмову. Нарэшце, у канцы 1942 года Давыда накіравалі ў Лугінскую школу авіямеханікаў. Але цяжкая хвароба неўзабаве прымусіла яго назаўсёды развітацца

з арміяй. “Ніякіх подзвігаў не здзейсніў, але ганарыўся тым, што пайшоў у армію добраахвотнікам” — пазней напіша ён.

Знаходзячыся ў шпіталі, хлопец працягаў у газеце “Правда” навіну пра тое, што на станцыі Сходня ўзнаўляе працу Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэт. Давыд адправіў свае дакументы і неўзабаве быў залічаны студэнтам першага курса гістарычнага факультэта.

Ён стаў адным з тых трох соцень студэнтаў, якія 11 кастрычніка 1943 года пачалі заняткі на шасці факультэтах — філалагічным, гістарычным, біялагічным, геаграфічным, хімічным, фізіка-матэматычным.

Вучобу давалася сумашчэ з працай. Давыд Барысавіч стаў загадчыкам ваеннага кабінета, а кіраўніком ваеннай кафедры быў студэнт III курса філалагічнага факультэта Іван Мележ. “Студэнцкія гады, хоць былі і галоднымі, і беднымі, поўныя самых прыемных успамінаў” — так узгадвае пра гэты час Давыд Мельцар.

ПА КОЛЬКІ БУЛЬБІН

Неўзабаве пасля пачатку заняткаў, у дзень 25-годдзя Ленінскага камсамола, адбыўся агульнаўніверсітэцкі сход. Камсамольская арганізацыя налічвала тады 92 чалавекі. Трэба было выбраць актыў. 18-гадовы Давыд нават здзівіўся, калі яго кандыдатуру прапанавалі на пасаду сакратара. Але большасць прагаласавала за яго.

Тагачасная студэнтка БДУ, будучы аўтар школьнага падручніка па гісторыі Марыя Баранавя ўспамінае Мельцара такімі словамі: “Схуднелы твар, кучаравы, растрапаны... Ён стаіць на сцэне, голас крыху дрыжыць ад хвалявання, таму што гаворыць сакратар аб самым бліжкім: аб універсітэце, партыі, аб жаданні перамагчы над фашыстамі, аб вяртанні на родную Беларусь”.

У тыя часы камсамольскі актыў быў рухавіком усіх пачынаў. У снежні 1943 года студэнты БДУ прынялі ўдзел ва ўсесаюзным камсамольскім “воскресніке”, у лютым 1944 года — у месячніку па аказанні дапамогі сем’ям франтавікоў. Яны актыўна падтрымлівалі ўсенародны

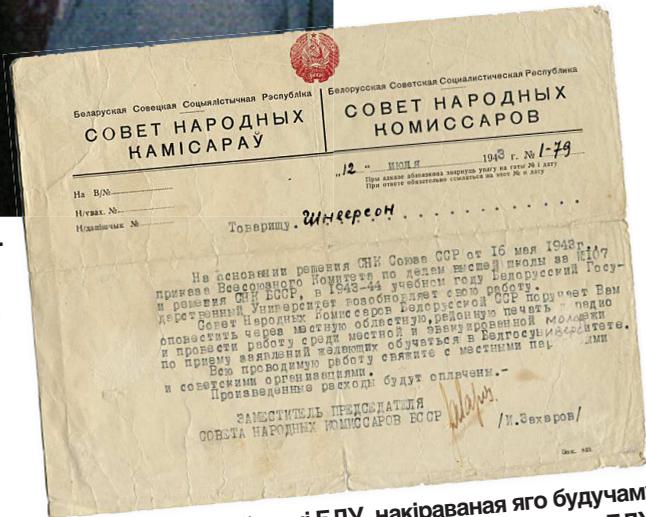
Студэнты гістфака БДУ. Сходня, 1943 год. Фота з архіва БДУ.

“У тое, што рабілі, свята верылі”

Давыд Мельцар (у цэнтры) разам з калегамі.

Зразумела, што камсамольскі сакратар універсітэта падтрымліваў шчыльную адносіны з партыйным — а ім на той час з’яўляўся Іван Мележ. Пра тое, як адбывалася гэта на практыцы, сведчыць наступны эпізод. Адночы будучы класік зазірнуў у інтэрнат да студэнтаў: маўляў, выручайце хлопцы — на станцыю прыйшоў цягнік з бульбай, а разгрузіць яго няма каму. Тыя паставіліся да та-

Тэлеграма аб аднаўленні БДУ, накіраваная яго будучаму прарэктару Льву Шнеерсону. Фота з архіва БДУ.

рух па зборы сродкаў у фонд абароны краіны і ўнеслі некалькі тысяч рублёў на будаўніцтва танкавай калоны “Камсамалец Беларусі”.

Уявіць, якім цяжкім у ваенныя гады быў побыт студэнтаў, сёння ўжо бадай немагчыма. І камсамольцы прымалі ў яго арганізацыі самы чынны ўдзел. Самі дбалі, каб інтэрнат быў забяспечаны палівам, самі рабілі рамонт, самі захоўвалі парадак і змагаліся з парушэннямі дысцыпліны. Здарыўся неяк і такі выпадак. Адзін са студэнтаў згубіў сваю картку на хлеб. У тыя часы гэта магло скончыцца для яго нават трагічна. Але сітуацыю вырашыў камсамольскі лідар, прапанавашы іншым студэнтам адшчыкнуць трохі ад сваёй пайкі, каб не даць сябру памерці з голаду.

кой просьбы без энтузіязму: набліжалася сесія, і ўсе ўтрапёна рыхталіся да іспытаў. Але на заклік партыі “надо” камсамалец Давыд адказаў “есть!” — і неўзабаве натхнёны яго прыкладам хлопцы выбеглі на мороз, апранутыя хто ў шынель, хто ў фуфайку. За цяжкую працу атрымалі па колькі бульбін.

АДНАЎЛЕННЕ З РУІН

Вестка аб вызваленні Мінска імкліва разляцелася сярод студэнтаў. Натуральна, адразу пранеслася пагалоска пра хуткае вяртанне ўніверсітэта ў сталіцу БССР. Аднак пераход да мінскага этапа не мог быць аўтаматычным. Давыд Мельцар успамінаў жудасныя рэаліі 1944 года: “Універсітэцкі горад разбураны. Асноўныя ву-

чэбныя карпусы — біялагічнага і хімічнага факультэтаў — аказаліся спаленымі. Застаўся толькі будынак фізіка-матэматычнага. Знішчана абсталяванне лабараторый і кабінетаў, загінулі музеі, кніжны фонд бібліятэкі”.

3 жніўня 1944 года ў Мінск прыбыў камсамольскі атрад у складзе 27 сходненцаў на чале з Давыдам Мельцарам. Яму даручалі цяжкую задачу: у разбураны ўніверсітэт зноў вярнуць жыццё, падрыхтаваць базу для пераезду выкладчыкаў і студэнтаў. На працягу двух месяцаў камсамольцы расчышчалі тэрыторыю ўніверсітэцкага гарадка ад завалаў, прыводзілі ў парадак ацалелыя будынкі, рабілі лаўкі для аўдыторый і паліцы-стэлажы для бібліятэкі.

22 кастрычніка эшалон з выкладчыкамі, студэнтамі, вучэбным і навуковым абсталяваннем прыбыў са Сходні ў Мінск. А ўжо ў пачатку лістапада аднавіліся заняткі на ўсіх шасці факультэтах. Памяшканняў не хапала. Заняткі на філфаку і гістфаку праходзілі ў вячэрні час у школьных аўдыторыях. А ў вольны ад лекцый час усе студэнты з рыдлёўкамі і кіркамі ў руках прымалі самы чынны ўдзел у аднаўленні зруйнаванага горада.

У снежні 1944 года Давыд Барысавіч стаў кандыдатам у члены кампартыі. Важна адзначыць, што ў савецкі час студэнтаў туды прымалі даволі рэдка. Існавала ўстаноўка: на пяць рабочых прымаць адну “асобу разумовай працы”. Таму гэты факт у біяграфіі Мельцара трэба разглядаць найперш як прызнанне яго заслуг перад Радзімай. Ды і ён сам разглядаў яго як давер ды імкнуўся яго апраўдваць самаадданай працай, умелай арганізацыяй мерапрыемстваў, якія па сапраўднаму захаплялі б камсамольцаў.

Ва ўніверсітэце актывізавалася даследчыцкая работа, узнавілася дзейнасць гурткоў, рэгулярна сталі выходзіць універсітэцкая і факультэцкая сценгазеты, адкрываўся клуб выхаднога дня, пры якім працавалі гурткі мастацкай самадзейнасці. Вялікую цікавасць у студэнтаў выклікаў лекторый, дзе чыталіся лекцыі па важнейшых праблемах сучаснай навукі. Пастаянна ладзіліся сустрэчы з рознымі цікавымі асобамі — мастакамі, пісьменнікамі і паэтамі.

Вось як згадаў тыя ваенныя гады тагачасны член камітэта камсамола БДУ, былы партызан, а ў будучым — выбітны культуролаг і філосаф Мікалай Крукоўскі: “Былі мы нафрантавому патрабавальнымі да сябе. Крыкуноў, адміністратараў не нава-

жэлі. У тое, што рабілі, свята верылі”.

I НАСТАЎНІК, I ВЫХАВАЛЬНІК

Ужо на другім курсе Мельцар пачаў набываць і навыкі арганізатара навукова-даследчай працы: падрыхтаваў выпуск рукапіснага зборніка студэнцкіх навуковых прац, які быў прысвечаны гісторыі гарадоў Беларусі. Зрэшты, Давыд Барысавіч быў не толькі арганізатарам: яго імпэтная грамадская дзейнасць ніяк не перашкаджала вучобе. Дыпломны праект “Дыпламатычная барацьба на Далёкім Усходзе ў часы руска-японскай вайны” (навукова кіраўнік — Л.М. Шнеерсон) высока ацаніла Дзяржаўная камісія. Даследчык-пачатковец атрымаў рэкамендацыю ў аспірантуру.

У аспіранцкія гады Мельцар пачаў і выкладчыцкую кар’еру. Пасля абароны дысертцыі ў 1954 годзе стаў чытаць курс гісторыі пайднёвых і заходніх славян. А з 1 верасня 1959 года і да адыходу на пенсію ў ліпені 1992 года працаваў таксама і на кафедры гісторыі Беларусі.

Чым ён уражваў сваіх студэнтаў, у ліку якіх быў і аўтар гэтых радкоў? І зместам лекцый, у падрыхтоўцы якіх улічваліся прынцыпова новыя канцэптуальныя падыходы ў навуцы, і сістэмнасцю падачы матэрыялу, і педагогічнай тактоўнасцю, і памкненнем падтрымаць ініцыятыву, зацікавіць студэнта.

А яшчэ — сваёй усебаковай эрудыцыяй ды інтэлігентнасцю. Перад тым, як паказаць уздзеянне эканамічнага крызісу на простых грамадзян ЗША, прафесар пытаў у будучых спецыялістаў-гісторыкаў: “Ці чыталі вы, маладыя людзі, “Гронкі гневу” і “Амерыканскую трагедыю”?” А калі гутарка заходзіла пра становішча ў Польшчы падчас Другой сусветнай вайны, лектар рэкамендаваў студэнтам паглядзець фільм “Попел і алмаз”. Такім чынам у працэсе выкладання былі рэалізаваны мажлівасці ўнутрыпрадметных і міжпрадметных сувязяў.

Без сумневу, Давыд Барысавіч адначасова і вучыў, і выхоўваў. Не толькі зместавым бокам заняткаў, але і асабістым прыкладам.

“Людзі з часам змяняюцца. Становяцца іншымі думкі, рысы характару. Давыд, па-мойму, застаўся такім, якім і быў. Добра сумленным, спачувальным, сціплым”, — згадваў праз многія гады пра свайго студэнцкага таварыша Мікалая Крукоўскі.

Міхаіл СТРАЛЕЦ,
доктар гістарычных навук,
прафесар.

Промні мовы ў “цёмныя вякі”

(Працяг. Пачатак у № 42)

Неўзабаве пасля інкарпарацыі ў склад Расійскай імперыі тэрыторыі Беларусі пачалося яе навуковае вывучэнне, якое прадугледжвала збіранне народных песень, казак, замоў, абрадаў. Лік гэтых запісаў ідзе на тысячы. А першае такое даследаванне было зроблена ўжо ў 1786 годзе — гэта “Апісанне Крычаўскага графства або былога староства” Андрэя Мейера. І сярод адметнасцяў нядаўна далучаных тэрыторый там прыгадваецца і адмысловая гаворка мясцовага люду.

ВЕСЯЛУХА СІЛАВАТАЯ

Праўда, аўтар сцвярджае, нібы такія асаблівасці беларускай мовы, як аканне ды яканне, былі запазычаныя з польскай. Затое ў працы прыведзена нямала каларытных слоўцаў, уласцівых для таго рэгіёну. Толькі відаў раслін і грыбоў даследчык прывёў 324 віды, і больш чым для паловы з іх знайшоў адметныя назвы, якія ўжываліся крычаўскімі сялянамі. Напрыклад: “Женская и отвисшия ветви имеющая береза здесь, равно как и в Дубровне, веселухой называют, но свиловатой, или белорусскаго карагача...” Або: “Черемуха, или по-кричевски колокуша”, “Бредица, называемая кричевскими крестьянами нищая лоза...”, “Бересклед или в Белой России брусмель... Голубица, которую в Кричеве и дурницею называют, потому что растёт обыкновенно между дурнишником по мхам... Ежевика, или в Белой России глазница... Желтоволосник, или поздеишему малый дурнишник...”

Трапляюцца ў гэтай працы і памылкі: “Мыши летучия, называемые кричевскими крестьянами Каитаны”. Рэдагуючы публікацыю даследавання праз сто з гакама гадоў для гістарычнага зборніка “Могилёўская старина” (1900 — 1901 гады), вядомы этнограф Еўдакім Раманаў паправіў калегу: меліся на ўвазе, вядома, кажаны. Але слых падвёў.

У тым самым зборніку апублікаваны і артыкул самога Еўдакіма Раманава “Зборнік беларускіх замоў пачатку XIX стагоддзя”. Створаны ён на аснове рукапіснага дакумента 1805 — 1819 гадоў — 32 беларускія народныя замовы, якія меліся дапамагчы ў справе пчялярства, запісаныя ў Мясціслаўскім павеце панам Далецкім. Раманаў прыходзіць да высновы, што гэты збор створаны на аснове больш старажытнага рукапісу: “Водном месте, напр., сохранилось начертание

не у чрез оу; во множестве встречается иотация для звука я. Самый язык сборника доказывает его большую древность”.

“ПЕСЕНЬКИ З-НАД НЁМАНА І ДЗВІНЫ”

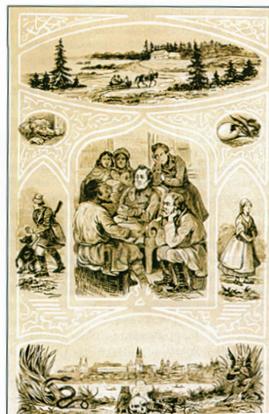
Цікава, што і расійскімі, і польскімі крытыкамі XIX стагоддзя збіранне старажытных беларускіх народных песень успрымалася цалкам станоўча. Як піша Ян Чачот, спасылаючыся на Самуіла Багуміла Ліндэ, дыялектызмы ці “павятоўшчына” “магла б павялічыць багацце пільмовай (Польскай! — З. Д.) мовы”. А вось спроба стварэння на беларускай мове новых арыгінальных твораў сустракалася ў штыкі.

Між тым, сам Ян Чачот не толькі актыўна збіраў “Сялянскія песенкі з-над Нёмана і Дзвіны”, выдаваў іх, перакладаў на польскую, але і натхняўся імі ва ўласнай паэтычнай творчасці. Варта тут згадаць і Яна Баршчэўскага з яго беларускімі вершамі “Дзеванька”, “Гарэліца” і гутаркай “Рабункі мужыкоў” (ці “Бунт хлопаў”). У апошняга твора, напісанага паэтам пасля 1812 года, быў даволі цікавы лёс: ён непасрэдна паўплываў на жыццё яшчэ аднаго беларускага паэта-першапраходца — Паўлюка Багрыма.

ДАЙГРАЎСА ДА РЭКРУЦВА

У 1828 годзе ў маёнтку Крошын адбыліся хваляванні, выкліканыя тым, што новы ўладальнік Станіслаў Юрага запатрабаваў ад сялян выконваць павіннасці, якія яны раней не выконвалі. Прыгонныя адмовіліся. У Крошын прыбылі царскія войскі. У выніку, некалькі сялян былі збітыя да смерці, а больш за дзясятка высланы ў Сібір або аддадзены ў рэкруты.

Падчас следства з’явілася версія, што “гняздо бунтаўшчыкоў” знаходзілася ў неафіцыйнай парафіяльнай школе, якой кіраваў ксёндз Войцэх Магнушэў-

Ілюстрацыі да “Шляхціца Завальні” Рудольфа Жукоўскага...

скі. Падчас візиту да яго высокіх гасцей — папярчыцеля Віленскай вучэбнай акругі Мікалая Навасільцава, які раней быў старшынёй следчай камісіі па справе філаматаў, і рэктара Віленскага ўніверсітэта Венцслава Пелікана святар меў неасцярожнасць пахваліцца сваім лепшым вучнем — 15-гадовым Паўлюком Багрымам.

Як піша Ігнат Яцкоўскі ў сваёй кнізе “Аповесць не майго часу”, якая выйшла ў Лондане ў 1854 годзе, юнак прачытаў на памяць не толькі згаданы верш Баршчэўскага, але і беларускія вершы ўласнага сачынення, сярод якіх быў і “Заграй, заграй, хлопчэ малы...”

...і Валерыя Славука

Цікава, што ў гэтым вершы, напісаным на захадзе Беларусі, ёсць ужо знаёмае нам па створаным на самым крайнім яе ўсходзе слоўніку Мейера слова “кажан”. І каб польскаму чытачу было зразумела, што гэта за істота, Яцкоўскі дае пераклад: Niedoperz.

Спалоханага падлетка тут жа пацягнулі на допыт. Той, пэўна, “уключыў дурніна”, назваў мову прачытаных ім вершаў “простай польскай мовай” і прызнаўся, што “Бунт хлопаў” ён вывучыў каля пяці гадоў таму. Па версіі арганіста крошынскага касцёла Георгія Арлоўскага, гэты верш даў яму перапісаць незнаёмы салдат, які вяртаўся з вайны 1812 года.

У выніку, і Багрыма, і Арлоўскага прымуслі даць дзівосныя па сваім змесце

падпіскі. Арлоўскі абяцаў: “Я не должен и не смею означенных учеников назвать никаким стихам или прозе таким, которые бы имели худое влияние на нравственность или общее спокойствие, а в особенности старатие, чтобы ни один из них не имел и не слышал о стихах “Rozmowa chłopow”. Паўлюк Багрым пакляўся: “1828 года 5 июля... даю сию подписку в том, что означенных стихов никогда ни пред кем и ни по какому приказанию не буду и не смею произносить или переписывать и давать кому-либо, даже и у себя оных никогда иметь не буду: в противном же случае подвергну себя строжайшему суждению и

выисканию по законам”.

Што ж такое было ў гэтым вершы, калі яго забаранілі дэкламаваць нават па чым бы тое ні было загадзе? Там змяшчаліся думкі, вельмі блізкія самому Багрыму. Матывы, для тых часоў даволі звыклія: ідэалізацыя дарасійскага (Вялікае княства Літоўскае) і нерасійскага (французская адміністрацыя ў 1812 годзе) мінулае, непрымальнае рэальнае тагачаснае жыццё (рэкруцкія наборы, збыдненне, самаўпраўства і пабоі ад памешчыкаў і царскіх чыноўнікаў) і адкрыты заклік да бунту. Баршчэўскі даволі смела для свайго часу заявіў: беларусы не рабы! Нядзіўна, што падобны верш знайшоў водгук у сэрцы маладога чытача.

Нягледзячы на падпіску аб “нечытанні вершаў”,

15-гадовы талент быў аддадзены ў рэкруты. Ён вярнуўся дадому, ажаніўся і пражыў добрае жыццё. Але больш пра яго літаратурныя творы нічога не вядома.

Гэтая гісторыя сведчыць за тое, што нават праз паўтара дзесяцігоддзі пасля свайго напісання беларускія вершы Баршчэўскага нелегальна распаўсюджваліся па ўсёй Беларусі, перапісваліся са сшытка ў сшытак, вучыліся на памяць — і натхнялі маладых паэтаў на творчасць. Літаратуразнаўца і выдавец Рамуальд Падбярэскі ў 1844 годзе назваў “Бунт хлопаў” “слаўным па ўсёй Беларусі вершам” і “памнікам беларускай гаворкі”.

Думаю, не лішнім будзе згадаць і такі факт, які прыводзіў у адной са сваіх публікацый знаны даследчык Адам Мальдзіс. Польскі навуковец Ежы Енджэвіч сцвярджаў, нібы сам Міцкевіч правіў раннія вершы Баршчэўскага і прадракаў яму вялікую будучыню. Ёсць сведчанні, што пра яго творчасць ведаў і Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч. У 1839 годзе ў Санкт-Пецярбургу студэнты з Беларусі і Польшчы выпускалі пад рэдакцыяй Баршчэўскага альманах Niezabudka. Гісторык беларускай літаратуры і перакладчык Мікола Хаўстовіч пісаў: “Сярод надпісчыкаў на зборнік бачым імёны Адама Міцкевіча, Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, Рамуальда Падбярэскага, кампазітара Антона Абрамовіча”.

На вялікі жаль для нас, беларусаў, свой галоўны твор “Шляхціц Завальня” Ян Баршчэўскі напісаў на польскай мове. Сам аўтар растлумачыў гэта так: “Не кожны чытач зразумее беларускую мову, дык гэтыя народныя апавяданні, якія пачуў я з вуснаў простага люду, вырашыў (наколькі змогу) у даслоўным перакладзе напісаць па-польску”. Аднак няма ніякіх сумневаў, што гэта адзін з першых шэдэўраў новай беларускай літаратуры. Так, пакуль яшчэ польскамоўнай. Але ўжо прасякнутай любоўю да Беларусі.

На думку Міколы Хаўстовіча, Баршчэўскі ўжо ставіць тэму важнай пытанні, якія ўрэшце аформяцца ў нацыянальную ідэю: “Пры дапамозе сістэмы вобразаў-сімвалаў выказваецца асноўная думка кнігі: Беларусь — гэта край, які мае сваю гісторыю; гэта край, мінулае якога было куды больш ішчаслівае, чым сённяшні дзень; гэта край, насельніцтва якога — асобны народ — можа і павінен жыць без дыктату з боку суседзяў. Жыць паводле законаў ды традыцый сваіх продкаў, а не па звычках ды парадках іншых народаў”.

Зміцер ДРОЗД,
гісторык-архівец

Заканчэнне —
у наступных нумарах “К”.

